

Nr 137.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av vissa domsagor under Svea och Göta hovrätter; given Stockholms slott den 24 februari 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Johan C. W. Thyren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyren anför:

Vid anmälan den 4 januari 1928 av anslagsbehoven under riksstatens andra huvudtitel anmärkte jag i fråga om anslagen till justitiestaterna under Svea och Göta hovrätter, att utredningar påginge dels i anledning av en av riksdagens justitieombudsman väckt fråga om reglering av vissa domsagor i Västmanlands län dels ock om en domsagas under Göta hovrätt sammanslagning med eller uppdelning å angränsande domsagor. De domsagor, som därvid åsyftades, äro Västmanlands södra, Västmanlands västra

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 114 häft. (Nr 137.)

och Västmanlands norra domsagor samt Vadsbo södra domsaga i Skaraborgs län. Sedan sagda utredningar numera slutförts, anhåller jag att få underställa berörda frågor Kungl. Maj:ts prövning.

Jag vill därvid till en början uppehålla mig vid frågan om

A) reglering av Västmanlands södra, Västmanlands västra och Västmanlands norra domsagor.

A) Reglering av Västmanlands södra, Västmanlands västra och Västmanlands norra domsagor.

Västmanlands län är i judiciellt hänseende indelat i fyra domsagor, nämligen Västmanlands södra, Västmanlands västra och Västmanlands norra domsagor samt Västmanlands östra domsaga. Av dessa är den sistnämnda såväl till areal som folkmängd större än de övriga, vilka samtliga tillhöra de mindre domsagorna i riket.

Södra domsagan omfattar två tingslag, Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag samt Snevringe härads tingslag, med tingsställen i Västerås respektive Kolbäck. Norra domsagan bildar likaledes två tingslag, nämligen Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslag samt Norrbo härads tingslag. Tingsställe för det förra tingslaget är Norbergs by, för det senare Västerås. Västra domsagan slutligen utgör allenast ett tingslag med tingsställe i Köping. För samtliga tingslagen utom Norrbo härads finnas tingshus uppförda, alla i gott stånd. Norrbo häradsrätt sammanträder däremot i förhyrd lokal i Västerås. Domsagokanslierna äro för södra och norra domsagorna belägna i Västerås samt för västra domsagan i Köping.

Södra och norra domsagorna, av vilka den förra i hela sin sträckning från väster till öster utbreder sig söder om den senare, upptaga den mellersta delen av Västmanlands län, medan västra domsagan, som har gemensam gräns med båda de nyssnämnda domsagorna, fyller länets västligare del. Enligt statistiska centralbyråns uppgifter utgjorde folkmängden vid 1926 års slut i södra domsagan 30,441 personer, därav i Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag 11,268 personer samt i Snevringe härads tingslag 19,173 personer, i västra domsagan 24,758 personer och i norra domsagan 26,918 personer, därav i Gamla Norbergs bergslag 16,372 personer, i Vagnsbro härad 4,134 personer och i Norrbo härad 6,412 personer. Till jämförelse kan nämnas att folkmängden i östra domsagan samtidigt utgjorde 33,579 personer.

I västra domsagan hållas årligen tio allmänna tingsammans träden. Samma antal dylika sammans träden hålles jämväl i en var av södra och norra domsagorna, fördelade med fem sammans träden å vardera av de två tingslag, varav nämnda domsagor bestå. Tingsammans träde med tremansnämnd förekommer allenast i Gamla Norbergs bergslag och Vagnsbro härads tingslag och endast en gång om året. Beträffande arbetsbördan i domsagorna framgår av arbetsredogörelserna för år 1926, att under nämnda år handlagts

i Västmanlands norra domsaga:

	Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslag	Norrbo härads tingslag	Summa
tvistemål och brottmål	152	37	189
konkurser och konkursärenden.....	19	7	26
lagfarter och inteckningar	663	205	868
övriga ärenden, slutligt handlagda	425	113	538
summa	1,259	362	1,621

i Västmanlands södra domsaga:

	Snevringe härads tingslag	Tuhundra m. fl. härads tingslag	Summa
tvistemål och brottmål	177	109	286
konkurser och konkursärenden.....	9	5	14
lagfarter och inteckningar	462	631	1,093
övriga ärenden, slutligt handlagda	291	215	506
summa	939	960	1,899

i Västmanlands västra domsaga:

tvistemål och brottmål	222
konkurser och konkursärenden	4
lagfarter och inteckningar	878
övriga ärenden, slutligt handlagda	511
summa	1,615.

Innan jag närmare ingår på den nu föreliggande frågan, anser jag mig böra erinra, hurusom Kungl. Maj:t efter framställning av riksdagens justitieombudsman i 1926 års statsverksproposition föreslog riksdagen besluta, att dåvarande Uppsala läns södra och mellersta domsagor skulle från och med den 1 januari 1927 förenas till en domsaga. Vid propositionens avlåtande anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet bland annat, att starka skäl talade för att göra domsagorna så stora, att häradshövdingen erhöle tillräcklig sysselsättning med domargöromål av mera kvalificerad art. Då domsagornas antal genom införande av en dylik grundsats för domsagoförvaltningens ordnande kunde väsentligt nedbringas, bleve det möjligt att hålla häradshövdingens lön på en nivå, som garanterade, att staten vid dessa viktiga sysslors besättande kunde påräkna sökande med de högsta juridiska kvalifikationer. Därest en rättegångsreform överhuvudtaget skulle uppbyggas på grundvalarna av vårt nuvarande domstolsväsende, syntes det knappast kunna råda något tvivel därom, att reformen måste gå i riktning

mot större domsagor. Beträffande principfrågan eller huruvida man borde redan nu, i avvaktan på förestående reform av rättegångsväsendet, verkställa en reglering av de judiciella enheterna i riktning mot större domsagor, uttalade departementschefen, att enligt hans mening en successiv domsagoreglering vore i hög grad ägnad att förbereda en rättegångsreform av det slag, processkommissionen i skrivelse den 25 februari 1922 skisserat. Den medförde fördelen av ekonomisk besparing genom undvikande av övergångskostnader för befattningshavare på indragningsstat, och det vore givetvis av stor vikt ur statsfinansiell synpunkt, att icke väl avlönad arbetskraft användes på poster, som icke gäve tillräcklig möjlighet till utnyttjande av vederbörandes kapacitet. Då en successiv omreglering av domsagorna till större enheter verkade till undanröjande av nuvarande missförhållanden i detta avseende, vore detta ur nämnda synpunkt att anbefalla.

Riksdagen, som biföll propositionen i ovan nämnda del, anförde i skrivelse nr 317 i fråga om departementschefens sist berörda uttalande, att riksdagen anslöte sig till den av departementschefen uttalade meningen i omförmälda principfråga.

Justitieombudsmannen.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 september 1927 har riksdagens justitieombudsman — under erinran om det principuttalande, som av riksdagen sålunda gjorts rörande de minsta domsagornas uppgående i större enheter — hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke i anledning av inträffad vakans i häradshövdingämbetet i Västmanlands norra domsaga åtgärder borde vidtagas för sagda domsagas ävensom Västmanlands södra och västra domsagors sammanslagning på lämpligt sätt till två domsagor. Justitieombudsmannen har därvid, efter att hava lämnat en redogörelse för arbetsbördan m. m. i nu ifrågavarande domsagor, till stöd för sin framställning anfört i huvudsak följande:

Såväl Västmanlands norra domsaga som de angränsande Västmanlands västra domsaga och Västmanlands södra domsaga tillhörde de mindre domsagorna i riket. De angående arbetsbördan i de tre domsagorna föreliggande siffrorna torde, även om det icke finge förbises, att hänsyn måste tagas till målens och ärendenas alltid skiftande kvalitet, giva vid handen, att arbetsbördan icke i någon av dem kunde anses vara av mera betungande storlek. Särskilt gällde detta västra och norra domsagorna, om vilka Svea hovrätt i yttrande till Kungl. Maj:t angående sammanslagningen av Uppsala läns mellersta och södra domsagor uttalat, att de syntes i avseende å arbetsbörda komma efter sistnämnda domsaga. Då nu denna domsagas litenhet ansågs motivera dess sammanslagning med annan domsaga, syntes det böra ifrågasättas, om icke detta vore fallet jämväl med Västmanlands norra och västra domsagor; och vad Västmanlands södra domsaga anginge, torde densamma i varje fall icke vara större än att även den väl skulle kunna tåla vid en av eventuell omreglering föranledd tillökning. Däremot syntes det knappast lämpligt att i en dylik omreglering indraga Västmanlands östra domsaga, som i förhållande till länets övriga domsagor vore jämförelsevis stor och till följd av nu gällande indelning icke utan betydande svårigheter torde kunna vare sig ökas eller minskas.

En reglering av ifrågavarande tre domsagor torde kunna ske på olika sätt, vilkas relativa lämplighet i förhållande till varandra det utan en mera ingående undersökning vore svårt att bedöma. Tänkbart vore att uppdelas den norra domsagan på sådant sätt, att norra tingslaget införlivades med Västmanlands västra domsaga och Norrbo härad överfördes till södra domsagan. Emot en dylik anordning talade enellertid, bland annat, att västra domsagan därigenom med avseende på såväl invånarantal som arbetsbörd skulle erhålla en ökning till ett omfång, som måhända mer än nödvändigt närmade sig det mindre önskvärda. Ty med nuvarande domstolsorganisation syntes det obestridligt, att det låge en fara icke mindre däri, att domsagorna gjordes alltför stora, än även däri, att de gjordes för små. Ur såväl denna som andra synpunkter förefölle det, åtminstone i närvarande skede av frågans utredning, lämpligare att av de tre domsagorna bilda två domsagor genom uppdelning av den södra domsagan sålunda, att Snevringe härads tingslag överflyttades till västra domsagan samt Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag sammansloges med norra domsagan på sådant sätt, att sistnämnda tingslag tillsammans med Norrbo härads tingslag komme att utgöra ett tingslag.

Genom en dylik uppdelning skulle folkmängden i västra domsagan komma att uppgå till omkring 44,000 personer, och den andra nybildade domsagan, här betecknad såsom den »mellersta», skulle erhålla omkring 38,000 invånare. Om en uppdelning på senast angivna sätt redan ägt rum, skulle det sammanlagda antalet mål, konkurser och ärenden under år 1926 hava utgjort i den nybildade västra domsagan omkring 2,550 och i den »mellersta» domsagan omkring 2,600. Vid jämförelse med arbetsbördan i de största och medelstora domsagorna i riket torde vara uppenbart, att arbetsbördan i de på nyss antydda sätt nybildade västra och »mellersta» domsagorna icke skulle bli för stor. Snarast torde man väl efter en sådan omreglering kunna hänföra domsagorna till de medelstora.

En reglering av domsagorna på angivna sätt skulle ock medföra, att de tre domsagor, varav Västmanlands län då komme att bestå, bleve, särskilt om man tänkte på arbetsbördan, i det närmaste jämnstora. Även i geografiskt hänseende skulle omregleringen giva envar av de nybildade två domsagorna ett lämpligt utseende. Snevringe härads tingslag låge i hela sin sträckning från norr till söder öster om den nuvarande västra domsagan. Av den nuvarande norra domsagan gränsade Norrbo härads tingslag, vars södra gräns sköte ned i en vinkel mot Mälaren, i sydväst mot Tuhundra och i sydost mot Siende härad av södra domsagan. Öster om Siende härad lage Ytter-Tjurbo härad. Efter den ifrågasatta regleringen skulle båda de nybildade domsagorna sträcka sig genom hela länet från norr till söder. Landarealen i de nybildade domsagorna skulle bli i västra domsagan 2,150.9 kvadratkilometer och i »mellersta» domsagan 1,907.8 kvadratkilometer. Då även den östra domsagan sträckte sig genom hela länet från norr till söder och hade en landareal av 2,156.3 kvadratkilometer, syntes ur geografisk synpunkt Västmanlands läns domsagoindelning skola bli den bästa möjliga.

Det kunde anmärkas, att frågan om reglering av domsagorna i Västmanlands län redan tidigare förts på tal. I sitt år 1884 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning föreslog nämligen nya lagberedningen en reglering av nämnda domsagor på sådant sätt, att de skulle bilda allenast tre domsagor.

Beträffande tingslagsindelningen i de föreslagna domsagorna har justitieombudsmannen framhållit, att det tydligen skulle befordra en snabb rätts-

skipning, om envar av dessa kunde bilda ett tingslag, samt att, även om detta icke låte sig göra, det i allt fall måste tillses, att regleringen ingensstädes ledde till en minskning av antalet rättegångstillfällen.

I detta hänseende har justitieombudsmannen anfört i huvudsak följande:

I fråga om Västmanlands västra domsaga, som utgjorde ett tingslag, och Snevringe härads tingslag syntes föreligga de bästa betingelser för en förening av dem till ett tingslag. Med Snevringe härads tingslags tingsställe i Kolbäck finnes järnvägsförbindelse i tingslagets hela sträckning från norr till söder. Genom Kolbäck löpte emellertid även i tingslagets sträckning från öster till väster järnvägslinjen mellan Västerås och Köping, där nuvarande västra domsagan hade sitt tingsställe. Avståndet mellan Kolbäck och Köping vore endast 16 kilometer. Då en järnvägsresa mellan dessa platser kunde företagas på allenast 20 minuter, torde det för invånarna i Snevringe härads tingslag vara ur trafiksynpunkt tämligen likvärdigt, om de för sina tingsbesök fore till Kolbäck eller till Köping. Från stora delar av tingslaget torde det måhända till och med vara lättare att komma till Köping än till Kolbäck, då numera motorfordon i stor utsträckning torde anlitas för tingsresorna. För ett stort antal av invånarna i tingslaget torde Köping även vara deras huvudsakligaste utfartsort. För dem vore det uppenbarligen fördelaktigare att få göra sina tingsresor till Köping, som de för annat ändamål än tingsuppvaktning kunde hava anledning att besöka, än till Kolbäck.

En obestriddlig fördel av en förening av berörda två tingslag torde vara, att Snevringeborna därigenom skulle erhålla ett ökat antal rättegångstillfällen, nämligen tio i stället för fem allmänna tingsmanträden om året. Den vinst för lagskipningen, som en dylik ökning av rättegångstillfällena innebure, syntes vara av sådant värde, att den till fullo motiverade den ifrågasatta tingslagsföreningen. Ett sådant förslag komme emellertid antagligen att röna motstånd från befolkningen inom vissa delar av Snevringe härads tingslag. Här som på flertalet andra håll torde väl vissa lokalintressen i den ort, som skulle mista sin gamla tingsstad, motsätta sig en tingslagsförening, som medförde dylik påföljd. Det vore så mycket större skäl att antaga detta som en för ett tiotal år sedan ifrågasatt förening av Snevringe härads tingslag med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag torde hava strandat just på motstånd från Snevringebornas sida. Att en tingslagsförening då icke kom till stånd torde i huvudsak hava berott därpå, att i Kolbäck finnes ett tämligen nyuppfört tingshus, å vilket de tingshusbyggnadsskyldiga då hade en skuld på omkring 25,000 kronor, och att möjligheten att finna annan användning för detta tingshus eller försälja detsamma var synnerligen ringa. I den mån ett motstånd mot tingsställets förflyttning från Kolbäck ännu kunde grundas å liknande omständigheter, torde kanske hänsyn böra tagas till detsamma, men eljest syntes, då rättsskipningens ordnande vore ett viktigt statsintresse, staten böra göra sin myndighet gällande emot mer eller mindre ensidiga och delvis måhända mera på känslökäl än på verkliga sakskal grundade bygdeintressen.

Skulle emellertid så vara, att den nybildade västra domsagan icke, såsom önskvärt vore, kunde bilda ett tingslag, torde en anordning med två tingslag sålunda, att nuvarande västra domsagan bildade ett tingslag och Snevringe härads tingslag bestode såsom sådant, vara den enda tänkbara. En sådan anordning finge emellertid icke medföra en minskning av antalet rätte-

gångstillfällen i den nuvarande västra domsagan. Snarare borde väl i dylikt fall övervägas, om icke i den nya domsagan kunde genomföras en sådan tingsordning, som redan nu gällde i några domsagor, nämligen med ärligen tio allmänna tingssammanträden i vardera tingslaget. Därigenom skulle Snevringe härads tingslag, vars invånare tidigare i anledning av en inom justitiedepartementet år 1926 upprättad promemoria angående tätare tingssammanträden i häradsrätterna uttalat önskemål i sådan riktning, i allt fall erhålla en ökning av de allmänna tingssammanträdenas antal.

Beträffande domarkansliet syntes detta böra förläggas till Köping, där den nuvarande västra domsagan hade sitt kansli. För Snevringebornas del torde detta, i den mån de själva utträttade sina ärenden hos domhavanden, närmast vara till fördel, då för dem resorna till Köping i allmänhet torde vara lättare och mindre kostsamma än resor till det nuvarande kansliet i Västerås. Någon större betydelse torde i varje fall kansliets förflyttning icke hava, då numera flertalet ärenden hos domhavanden mellan tingen torde utträttas med post eller telefon.

Vad anginge den nybildade »mellersta» domsagan torde det vara tydligt, att denna icke kunde bilda ett tingslag. Belägenheten av det nuvarande Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslag, som hade sitt tingsställe i Norbergs by, torde medföra, att detta tingslag måste bestå såsom sådant. Däremot syntes Norrbo härads tingslag samt Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag böra förenas till ett tingslag. Domsagan skulle sålunda komma att bestå av två tingslag; och torde den nu ifrågasatta omregleringen i och för sig icke påkalla någon ändring i den tingsordning med fem allmänna sammanträden ärligen, som för närvarande tillämpades i tingslagen.

Norrbo härads tingslags förening med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag skulle med avseende å tingsställe icke medföra någon förändring, enär båda tingslagen redan för närvarande hade tingsställe i Västerås. Tingshusrådan borde ej heller bliva svårlöst. I detta sammanhang finge erinras därom, att då, såsom ovan berörts, fråga på sin tid var om Snevringe härads tingslags förening med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag, invånarna i sistnämnda tingslag erbjödo Snevringe härads tingslag att utan lösen erhålla del i deras tingshus med därå gjorda amorteringar.

Då jämväl nuvarande norra domsagan i likhet med den södra hade kansli i Västerås, skulle omregleringen icke för någon del av den nybildade »mellersta» domsagan innebära någon förändring i avseende å kansliorten.

Sedan Svea hovrätt anbefallts att, efter vederbörandes hörande, avgiva utlåtande över justitieombudsmannens framställning, infortrade hovrätten yttranden från tingslagsborna, häradsrätterna och domhavandena i ifrågasvarande domsagor samt länsstyrelsen i Västmanlands län.

Vid de sammanträden inför häradsrätterna, som i frågan hållits med ombud för de olika tingslagens invånare, har enighet väl rätt därom, att ifrågavarande tre domsagor lämpligen kunde och borde sammanslås till två samt att, med hänsyn huvudsakligen till kommunikationsförhållandena men jämväl av skäl som justitieombudsmannen antytt, denna sammanslagning icke lämpligen kunde ske genom den norra domsagans uppdelning med

Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslag å den västra domsagan och Norrbro härads tingslag å den södra domsagan. Däremot hava beträffande det av justitieombudsmannen förordade sättet för sammanslagningen, eller sålunda den södra domsagens uppdelning å de västra och norra domsagorna, skilda meningar yppats.

Ombuden för västra domsagan hava tillstyrkt överförande till densamma av Snevringe härad, därvid häradet helst borde ingå i gemensamt tingslag med domsagan i övrigt. För sådan händelse har ock ställts i utsikt att icke kräva särskild inlösen i domsagens tingshus i Köping. Ombuden för norra domsagan hava jämväl förordat förening med densamma av Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag, därvid den nybildade domsagan, såsom justitieombudsmannen föreslagit, borde omfatta två tingslag. I fråga om de nya tingslagens omfattning hava sistnämnda ombud såtillvida avvikit från justitieombudsmannens förslag, att Vagnsbro härad, som före år 1900 bildat eget tingslag, ansetts böra utbrytas ur nuvarande gemenskap med Gamla Norbergs bergslag och jämte Norrbo samt Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härader bilda det ena av tingslagen. Häradets förbindelser pekade nämligen avgjort mot Västerås och icke mot Norbergs by. Norrbo härads tingslagsbor hava därjämte, enär förslagets genomförande krävde hävande av ett med Västmanlands läns sparbank ingånget avtal om förhyrande under tio år, räknat från den 1 oktober 1926, av lokal i Västerås för häradsrätten och norra domsagens kansli, hemställt, att staten måtte ikläda sig betalningsskyldighet för det skadestånd, som med anledning därav kunde komma att begäras av banken.

Ombuden för södra domsagan hava däremot motsatt sig uppdelningsförslaget och i stället framlagt förslag om förening av norra och södra domsagorna till en, ett enda tingslag bildande, domsaga med tingsställen i Västerås, Kolbäck och Norbergs by. Inför Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo tingslags häradsrätt anfördes därvid med instämmande av samtliga ombud i huvudsak följande:

Förslaget att av ifrågakomna tre domsagor bilda allenast två domsagor vore synnerligen välbetänkt. Några svårigheter att genomföra förslaget sådant justitieombudsmannen uppgjort detsamma föreläge icke i yttre måtto. Därigenom att Norrbo tingslag förenades med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag komme sistnämnda tingslag att beträffande tingshuset och domarkansliet vinna vissa ekonomiska fördelar på samma gång som liknande fördelar komme Norrbo tingslag tillgodo. Det låge i tingslagsbornas intresse med hänsyn till kostnaderna för tingshus och domarkansli att tingslaget och domsagan icke vore alltför små. Den uppdelning av de tre domsagorna, som justitieombudsmannen föreslagit, hade emellertid blivit sådan, att den så kallade mellersta domsagan bleve avsevärt mindre än den föreslagna västra domsagan. Då i anledning därav kunde ifrågakomma att, till utjämnande av storleken beträffande de två nya domsagorna, från Snevringe härad taga ett par socknar, närmast Ramnäs och Sura, och lägga dem till Tuhundra härad, vore emellertid mycket antagligt, att strid i saken skulle uppkomma. Ramnäs och Sura socknar vore, med hänsyn till

deras mindre goda förbindelser med Köping, säkerligen icke benägna att för framtiden tillhöra västra domsagan. Det vore å andra sidan ej heller sannolikt, att Snevrings härad i övrigt vore benäget för en sönderdelning av häradet. Snevrings härad, som tidigare vid därom uppkommen fråga förklarat sig icke vilja bilda ett tingslag med tingshus gemensamt med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo häradss tingslag, komme nog att yrka på att få för sitt behov behålla sitt tingsställe i Kolbäck. Hela Snevrings härad, med undantag möjligen för Munktorps och Bergs socknar, vilka vore belägna alldeles intill Köping, hade sina affärer och förbindelser inriktade på Västerås men icke på Köping. Befolkningen i norra domsagan liksom i södra domsagan hade i sin helhet så gott som uteslutande sina förbindelser både i ekonomiskt och i kommunikationshänseende inställda på Västerås. Den skulle därför icke gärna finna sig uti att domsagans kansli bleve förlagt till annan ort än Västerås. Det syntes för övrigt vara en rimlig och önskvärd sak, att den domsaga, som vore stationerad i länets residensstad, vore den största av länets domsagor i stället för att, såsom enligt förslaget, bliva länets avgjort minsta. Med hänsyn till vad sålunda anförts föresloges, att norra och södra domsagorna i sin helhet sammansloges till en domsaga, utgörande ett tingslag med tre tingsställen, ett i Västerås, ett i Norberg och ett i Kolbäck, vart och ett tingsställe med det antal tings-sammanträden, som de nu hade. Domsagans kansli skulle vara förlagt till södra domsagans nuvarande kansli i Västerås. En sådan anordning skulle medföra, att lagfarter, inteckningar och andra ansökningsärenden kunde från hela domsagan ingivas å ett vart av de tre tingsställena och således vida oftare än nu vore fallet. Dock borde tvistemål och brottmål ifrån de skilda häraderna i första hand instämmas till det tingsställe, under vilka dessa nu hörde, och »okynnesstämmingar» till ett avlägset tingsställe kunna förhindras. Detta förslag innebure säkerligen den enda anordning, som därav beroende häradet kunde enas om, och det komme att tillfredsställa alla.

Till nyssnämnda uttalande hava samtliga ombud för Snevrings häradss tingslag sedermera anslutit sig under framhållande särskilt, att tingslaget under alla förhållanden önskade få bibehålla sitt nuvarande tingsställe i Kolbäck. Därvarande tingshus vore även i fortsättningen behöfligt för behandling av häradets övriga angelägenheter, och fortfarande föreläge minst samma svårigheter] som tidigare att finna användning för detsamma till annat ändamål än det, för vilket det uppförts.

Landsfiskalen i Kolbäckss distrikt har ytterligare såsom en olägenhet av justitieombudsmannens förslag framhållit, att han efter ett genomförande därav skulle hava att uppvakta vid häradsrätterna i två olika domsagor. Dylik svårighet uppkomme däremot icke enligt det vid häradsrätterna framställda indelningsförslaget.

Av häradsrätterna hava de i den södra domsagan avstyrkt justitieombudsmannens förslag till domsagans uppdelning, vilket för Snevrings häradss tingslag genom det egna tingsställets eventuella slopande och domsagokansliets förflyttning till Köping skulle innebära stor olägenhet och avgjord försämring i nuvarande förhållanden. Sagda häradsrätter hava däremot,

Häradsrätterna.

under åberopande av vad tingslagsborna i domsagan anført, tillstyrkt förslaget om sammanslagning av de norra och södra domsagorna på sätt dessa förordat, under förmenande att en sålunda nybildad domsaga icke skulle komma att bereda mera arbete eller större svårighet att förvalta än de flesta andra medelstora domsagor i landet.

Av övriga av regleringsförslaget berörda häradsrätter har den i västra domsagan förklarat, att häradsrätten — som funne den ifrågasatta omregleringen av domsagorna i länet icke gärna kunna, i vad densamma berörde västra domsagan, annorledes genomföras än medelst överflyttning till domsagan av Snevringe härad — ej hade något att erinra mot en dylik omläggning under förutsättning, att den för domsagan nu gällande tingsordningen med tio allmänna sammanträden årligen fortfarande bibehölles ävensom att förändringen icke för de tingshusbyggnadsskyldige inom den nuvarande domsagan medförde ökade utgifter för rättsvården. I norra domsagan hava häradsrätterna tillstyrkt justitieombudsmannens förslag i vad domsagan anginge. Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslags häradsrätt här därvid dels uttalat, att en förening av tingslaget med Västmanlands västra domsaga vore olämplig, dels ock ansett sig icke böra för närvarande taga under bedömande det först inför häradsrätten framkomna förslaget om Vagnsbro härads förening med Norrbo härad i gemensamt tingslag.

*Domhavan-
dena.*

Domhavanden i södra domsagan har till en början uttalat, att någon tvekan icke kunde råda därom, att vid nu uppkommen ledighet i norra domsagan densamma borde genom reglering på ett eller annat sätt införlivas med en eller flera av angränsande domsagor; och skulle jämväl genom en reglering i enlighet med justitieombudsmannens förslag inom länet uppstå tre med hänsyn till arbetsbördan jämnstora domsagor av geografiskt lämpligt utseende. Domhavanden har emellertid anmärkt, att den nybildade västra domsagan skulle komma att giva avsevärt större inkomster än den »mellersta» domsagan samt att en övergång till sistnämnda domsaga, vilken väl i regel komme att lämna mera arbete och något större bruttoinkomst än nuvarande södra domsagan, ändock med hänsyn till ökade förvaltningskostnader, bland annat genom anställande av en andre notarie, kunde antagas bliva för domhavanden ekonomiskt oförmånlig. Vid sådant förhållande har domhavanden ansett det motiverat att undersöka möjligheterna för en annan reglering än den av justitieombudsmannen föreslagna, helst i övrigt föreläge skäl av annat slag, som tillfullo rättfärdigade ett frångående av samma indelningsförslag. Domhavanden har därvid först och främst övervägt, huruvida icke en bättre uppdelning av ifrågavarande tre domsagor kunde åstadkommas antingen därigenom, att av norra domsagan endast Gamla Norbergs bergslag införlivades med västra domsagan under det att återstoden jämte södra domsagan finge utgöra den »mellersta» domsagan, eller ock sålunda att vid bildandet av sistnämnda domsaga till densamma

av södra domsagan lades, förutom Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag, jämväl några socknar av Snevringe härads tingslag. I sistnämnda hänseende har domhavanden ansett, att antingen och i första hand Ramnäs och Sura socknar, vilka knappast hade några förbindelser med Köping, borde ifrågakomma eller ock därefter Rytterne, Säby och Svedvi socknar, vilka samtliga låge utmed gränsen till Tuhundra härad. Vid en reglering enligt det förstnämnda alternativet skulle uppkomma två likstora domsagor med omkring 41,000 invånare i vardera och utan alltför tyngande arbetsböda. Valdes något av de båda senare alternativen, erhöles i båda fallen en tillfredsställande geografisk bild av domsagorna, vilka komme att räkna ett invånarantal den västra domsagan av omkring 37,200 respektive 38,400 personer och den »mellersta» domsagan av omkring 44,900 respektive 43,700 personer. I förhållande till justitieombudsmannens förslag erbjöde sistnämnda båda alternativ fördelen av en med hänsyn till givna förhållanden lämpligare och jämnare fördelad arbetsböda. Som emellertid såväl befolkningen i Gamla Norbergs bergslag som ock i Snevringe härad motsatte sig en indelningsändring enligt de riktlinjer domhavanden nu antytt, har han ansett att intet av de angivna alternativen borde i första hand genomföras.

I stället har domhavanden ansett förord böra givas åt det förslag, som framförts av tingslagsborna och häradsrätterna i södra domsagan, eller sålunda förslaget om sammanslagning av södra och norra domsagorna till en av ett enda tingslag bestående domsaga. Domhavanden har därvid anfört, bland annat, följande:

Enligt statistiska centralbyråns siffror för den 31 december 1926, då folkmängden i norra domsagan utgjorde 26,918 personer och i södra domsagan 30,441 personer, skulle folkmängden i nu föreslagna mellersta domsagan nämnda tid hava utgjort 57,359 personer. Detta vore efter nuvarande förhållanden en stor folkmängd, dock funnes redan nu domsagor med större folkmängd såsom till exempel Södra Roslags domsaga med 65,885 invånare och Askims domsaga med 60,008 invånare. Fjorton domsagor hade mer än 50,000 invånare. Då enligt nu antagna principer domsagoreformen borde ske med hänsyn till befintligheten av kvalificerat arbete inom området och till följd därav utvecklingen i de flesta fall måste gå i riktning emot större domsagor, torde man få börja räkna med domsagor om 60,000 à 70,000 invånare, åtminstone i mer centrala delar av landet. För bedömande av arbets kvantitet och kvalitet torde man få lita till de statistiska uppgifterna, kompletterade av personlig kännedom om förhållandena på ifrågakomna orter.

Medeltalet för åren 1923—1925 av slutligt avgjorda mål och ärenden skulle hava utgjort i:

	tvistemål	brottmål	lagfarter	inteckningar
Norra och södra domsagorna = den föreslagna Västmanlands mellersta domsaga 57,359 invånare	159	138	651	1,428
Västmanlands östra domsaga 33,616 »	122	127	545	918
Uppsala läns södra domsaga 49,428 »	228	153	741	1,856

Av tabblån framginge, att den sålunda bildade Västmanlands mellersta domsaga, ehuru till folkmängden störst av de till jämförelse upptagna, i avseende å antalet av mål och lagfarter, som väl kunde anses, i förhållande till inteckningar och andra ärenden, vara av kvalificerad beskaffenhet, icke så avsevärt överstege Västmanlands östra domsaga, som hade en avsevärt mindre folkmängd. Målen i östra domsagan torde ej heller i genomsnitt vara av lättare beskaffenhet än de i den eventuella mellersta domsagan, möjligen tvärtom. Den nybildade Uppsala läns södra domsaga med lägre invånarantal hade avsevärt större arbetsbörd. Det vore således tydligt, att man icke kunde bedöma det kvalificerade arbetets myckenhet efter folkmängden, ja efter statistikens uppgifter om antalet mål och ärenden endast med en viss reservation och helst med stöd av personlig kännedom om ifrågakomna ort. Vände man sig till domsagor med ungefär lika stor eller större folkmängd som den föreslagna Västmanlands mellersta domsaga, såsom Södra Roslags, Askims, Södertörns, Östra Värends, Östbo och Västbo med flera domsagor, bleve siffrorna för mål och ärenden så mycket högre, att jämförelsen ännu tydligare utvisade att mellersta domsagan icke komme att kunna räknas till annat än de medelstora domsagorna.

Mot förslaget om sammanslagning av norra och södra domsagorna till en domsaga skulle möjligen kunna göras den invändningen, att återstående västra domsagan erhöle alltför litet omfång. En sådan invändning torde åtminstone icke i detta fall vara ägnad att kunna minska lämpligheten av förslagets genomförande. Det förefölle nämligen, som om denna domsaga, oberoende av nu ifrågasatta reglering, vid uppstående ledighet lämpligen skulle kunna och böra förenas med angränsande, i Västmanland, ehuru ej i Västmanlands län, belägna Lindes domsaga, vilken alltid ansetts och fortfarande väl finge anses vara en mindre domsaga. Denna sammanslagna domsaga bleve väl något större än Västmanlands mellersta, men skulle ändå knappast bliva annat än en medelstor domsaga. I detta sammanhang finge ihågkommas, att enligt processkommissionens betänkande städerna till allra största delen skulle komma att inordnas bland domsagorna eller lagsagorna, att inom området för östra domsagan vore belägen Sala stad och inom området för västra domsagan Köpings och Arboga städer, att genom nämnda städers uppgående i omgivande domsaga eller lagsaga dessa domsagors arbetsbörd bleve avsevärt ökad och utjämnad i förhållande till övriga domsagor, att Västerås stad vore av sådan storlek att det finge anses tvivelaktigt om den komme att införlivas med närliggande domsaga samt att, om så skulle bliva förhållandet, norra och södra domsagornas förenande nu till en domsaga icke komme att i något avseende försvåra en kommande, eventuell omorganisation. Genom sammanslagningen, därvid de gamla häradena lämnades obrutna, bleve tvärtom möjligheten bevarad att vid genomförandet av den

väntade stora processreformen kunna utan olägenhet reglera domsagorna på det sätt, som då komme att visa sig lämpligast och bäst. Man hade då även erhållit en erfarenhet av säkerligen icke ringa värde att taga vara på.

Det vore tänkbart, att låta mellersta domsagan bestå av två tingslag, det ena omfattande Snevringe härad med tingsställe i Kolbäck och det andra omfattande hela återstående domsagan med tingsställe i Västerås och bitingsställe i Norberg. Då fördelarna torde vara större, om domsagan utgjorde ett tingslag, torde denna anordning böra i första hand ifrågakomma. Allmänna sammanträdenas antal under ett år bleve nämligen därigenom för tingslagsborna femton i stället för förutvarande fem, och till dessa komme ett sammanträde med tremansnämnd i Norberg. Snevringe härads tingslagsbor och häradsrätt hade tidigare på given anledning förklarat sig godtaga förslag om ökning av allmänna sammanträdenas antal till tio från nuvarande fem och anordnande av två sammanträden med tremansnämnd. Det torde dock icke vara av behovet påkallat att öka de allmänna sammanträdenas antal i Kolbäck till tio och ej heller att där anordna sammanträden med tremansnämnd, då Snevringe härad, om dess nu uttalade önskingar vunne bifall, i allt fall kunde ingiva ansökningsärenden vid ytterligare fem tillfällen under året i Västerås. Tillfällena i Norberg bleve säkerligen icke annat än i nödfall utnyttjade, men toge man denna möjlighet i betraktande, ökades tillfällena med ytterligare fem till femton om året. För mål torde en ökning av antalet allmänna sammanträden ej vara erforderlig. I allt fall torde kanske till en början böra avvaktas verkningarna av sammanslagningen, innan antalet sammanträden i sin helhet ökades.

Vad anginge tingshusen å de tre tingsställena, skulle Norrbo härads tingslag, som nu icke ägde något tingshus utan anlidade förhyrd lokal, överflytta till Tuhundra m. fl. härads tingshus och deltaga i kostnaderna för dess underhåll efter överenskommelse med sistnämnda tingslag. Vid sammanträde med Gamla Norbergs och Vagnsbro härads tingslag hade ombud för Vagnsbro härad uttalat önskan, att häradet måtte få tingsställe gemensamt med Norrbo och Tuhundra m. fl. härads tingslag. Något hinder för Vagnsbro härads mottagande i Tuhundra tingshus förefunnnes icke, likasom, med hänsyn därtill att arkivutrymmet där nyligen utökats med ett nytt rum, möjlighet för emottagande av norra domsagens arkiv för en tid framåt jämväl förefunnnes. Redan befintliga kanslilokaler torde också vara fullt tillräckliga för den sammanslagna domsagens behov.

Skulle emellertid sammanslagning av de södra och norra domsagorna ej anses böra komma till stånd, har domhavanden hemställt, att en uppdelning av södra domsagan måtte företagas sålunda, att Snevringe härad, med undantag av antingen Ramnäs och Sura socknar eller ock Rytterne, Säby och Svedvi socknar, lades till västra domsagan samt återstoden av häradet ävensom Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag förenades med norra domsagan att utgöra ett tingslag med tingsställe i Västerås och bitingsställe i Norbergs by och med allmänna tingssammanträden till ett antal av fem om året å vartdera tingsstället.

Domhavanden i västra domsagan har funnit det vara uppenbart, att omorganisationen, i vad denna domsaga anginge, icke lämpligen kunde genomföras medelst överflyttning till densamma av Gamla Norbergs bergs-

lags och Vagnsbro härads tingslag. En dylik förening skulle nämligen med hänsyn till tingslagets läge och kommunikationer i förhållande till kansliorten Köping bliva för dess befolkning särdeles obekvä. Härtill komme, att det ej gärna låte sig göra att därvid låta den nya domsagan bilda ett tingslag samt att arbetsbördan där möjligen skulle bliva för stor.

Däremot har domhavanden ansett några avsevärda svårigheter icke möta för regleringens genomförande beträffande västra domsagan på det sätt, att dit överflyttades Snevrings härads tingslag. Till stöd för denna sin uppfattning har domhavanden anfört i huvudsak samma omständigheter som justitieombudsmannen. Däremot har domhavanden varit tveksam, huruvida Snevrings härad efter sammanslagningen fortfarande borde bibehållas såsom eget tingslag eller icke. I denna del har domhavanden yttrat:

För det första av nämnda alternativ torde huvudsakligen kunna åberopas, att Snevrings härads tingshus i Kolbäck, som under senare tider blivit för betydliga kostnader uppfört, vore väl lämpat för sitt ändamål, ävensom att det finge anses ovisst, huruvida häradet medelst försäljning av huset eller annorledes skulle i någon mån kunna bliva gottgjort för sina ifrågavarande utgifter. Mot dessa skäl för bibehållande inom häradet av nu gällande ordning talade emellertid andra, som möjligen icke låte sig avvisa. I Snevrings härad hölles nu årligen allenast fem allmänna tingssammanträden, vadan rättsskipningen där vore långsam och otidsenlig, och det kunde således icke gärna bliva fråga om annat än att, därest häradet överflyttades till västra domsagan, dess tingsordning måste omläggas på ett sätt, som bättre motsvarade nutida krav i fråga om rättsskipningens snabbhet. Visserligen skulle detta syfte efter sammanslagningen, med bibehållande av häradet såsom eget tingslag, kunna vinnas genom att i den nybildade domsagan under pågående tingsperiod tingssammanträden varje månad hölles i båda tingslagen; men detta vore otvivelaktigt en nödfallsutväg, som icke utan mycket tvingande skäl borde tillgripas. Domaren vore ovillkorligen i behov av icke alltför kortvarig arbetsro under mellantiden emellan tingssitningarna för att utan jäkt kunna utarbeta sina ting och utföra andra med hans ämbete förenade uppgifter; och därtill komme dessutom, att, enligt vad erfarenheten torde hava ådagalagt, en med alltför täta tingssammanträden förenad tingsordning lätt nog föranledde därtill, att målen icke bleve uppskjutna eller, därest de voro färdiga till avgörande, icke bleve avdömda vid nästa tingssammanträde utan först vid ett senare sådant, samt att således syftet med en så beskaffad tingsordning bleve väsentligen förfelat.

Mycket talade således för att, även om Snevrings härad komme att överflyttas till västra domsagan, denna fortfarande borde få utgöra ett enda tingslag; och vid beaktande av de obestriddliga fördelar, som med en dylik anordning vore förenade, torde den omständigheten att Snevrings härad därigenom skulle förlora sin egen jurisdiktion icke i och för sig hava så mycket att betyda. För en stor del av befolkningen inom Snevrings härad ställde sig för övrigt en tingsresa till Köping i fråga om väglängden alls icke obekvämare än en dylik färd till Kolbäck; och i allt fall hade denna plats i förhållande till Köping en sådan belägenhet och sådana förbindelser, att det från trafiksynpunkt borde vara för Snevringsborna tämligen likgiltigt, om deras tingsställe vore förlagt på den ena eller andra av dessa platser.

Den västra domsagens tingshus i Köping vore väl rustat att mottaga den

ökade ström av tingsbesökande, som, därest Snevringe härad införlivades med domsagan, vore att förvänta. Detta tingshus, som uppförts på 1890-talet, befunde sig i utmärkt gott skick samt innehölle rymliga och jämväl i andra hänseenden fullt ändamålsenliga tingslokaler; och domsagens i tingshuset inrymda arkiv, som vore brandfritt, lämnade gott utrymme även för Snevringe härads arkivhandlingar.

För en allsidig belysning av denna fråga krävdes givetvis också en beräkning av de kostnader, som Snevringe härad genom att överföras till västra domsagan skulle få vidkännas. På grund av uttalanden, som i ärendet gjorts av ombud för de tingshusbyggnadsskyldige i västra domsagan, torde man emellertid hava allt skäl antaga, dels att Snevringe härad ej behövde befara att nödgas förvärva samäganderätt i tingshuset och dels att häradets framtida utgifter för tingshållningen ej skulle bliva alltför betungande.

T. f. domhavanden i norra domsagan — som upplyser att av det tiotal domsagor, vari han tjänstgjort, den förevarande gjort intryck av att vara den mest lättarbetade — har, vid det förhållande att såväl tingslagsborna som häradsrätten i Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslag motsatt sig tingslagets överflyttning till västra domsagan, och då justitieombudsmannen angivit en sådan indelning såsom åtminstone för närvarande mindre lämplig, ansett sig kunna lämna frågan därom åsido.

Däremot har domhavanden tillstyrkt justitieombudsmannens förslag om förening av norra domsagan med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag till en »mellersta» domsaga, dock med den avvikelse i fråga om tingslagsindelningen att, på sätt vid ärendets förehavande inför Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslags häradsrätt hemställts, »mellersta» domsagan borde bestå av två tingslag sålunda, att det ena utgjordes av Gamla Norbergs bergslag och det andra av Vagnsbro härad, Norrbo härad samt Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härader.

Domhavanden har dock ansett sig böra anmärka, att då, efter vad domhavanden i södra domsagan meddelat, de mål och ärenden, som brukade förekomma i Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag, vore av jämförelsevis enkel beskaffenhet, det emellertid vore mycket tvivelaktigt, att häradsöverdingen i den nybildade »mellersta» domsagan komme att erhålla tillräcklig sysselsättning med domargöromål av mera kvalificerad art, vilket ju varit avsikten med den föreslagna regleringen av domsagorna. Av förefintliga uppgifter om arbetsbördorna inom de särskilda domsagorna vore svårt att göra sig ett tillförlitligt begrepp om det arbete, som komme att åvila häradsöverdingen i den nybildade västra domsagan, men om, såsom justitieombudsmannen ansett, de båda nya domsagorna komme att bliva i det närmaste lika stora, torde ej heller inom västra domsagan antalet domargöromål av mera kvalificerad art komma att bliva tillräckligt. Då sålunda resultatet av den föreslagna omregleringen syntes bliva mindre tillfredsställande, borde tagas i övervägande, huruvida icke åtminstone en av domsagorna skulle kunna göras så stor, att någon tvekan ej behövde finnas, att häradsöverdingen erhöles tillräckligt med kvalificerat arbete. Att på

grund av nu tillgängligt material föreslå huru detta lämpligast borde ske, låte sig svårligen göra, men torde kanske bästa resultatet nås, om Snevrings tingslag delades så, att en del socknar förenades med »mellersta» domsagan och de återstående med västra domsagan.

Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har icke ansett sig kunna förorda något av de i ärendet framförda regleringsalternativen utan hållit före, att regleringen borde ske enligt delvis andra riktlinjer. I sitt den 31 december 1927 avgivna utlåtande har länsstyrelsen sålunda anfört:

Inom den nuvarande västra domsagan vore belägna städerna Köping och Arboga med ett sammanlagt invånarantal av omkring 11,500 samt inom den nuvarande södra domsagan staden Västerås med ett invånarantal av omkring 30,000. Vad sistnämnda stad beträffade torde man näppeligen kunna räkna med, att densamma i framtiden skulle komma att läggas under landsrätt. För Köpings och Arbogas vidkommande vore den saken givetvis icke lika klar. Därest dessa städer vid inträffande ledigheter i borgmästarämbetena skulle komma att läggas under landsrätt, skulle den nuvarande västra domsagens befolkning komma att uppgå till omkring 36,500 och borde med hänsyn till tillskottet i arbetet från städerna kunna giva sin häradshövding fullt tillräckligt att göra. Vid ett bifall till justitieombudsmannens förslag skulle under angivna eventualitet västra domsagens folkmängd komma att uppgå till omkring 55,500 och skulle domsagan komma att i sig innesluta huvudparten av länets landsbygds industriområden. En domsaga av denna storlek och kvalitet torde bliva rätt så betungande. Ansåge man sig redan nu böra räkna med sannolikheten av att de smärre städerna komme att läggas under landsrätt, syntes det tveksamt, huruvida det kunde vara klokt att nu reglera här ifrågavarande domsagor så, att innehavaren av mellersta domsagan med säte i länets största stad finge en relativt liten och ekonomiskt mindre givande domsaga, medan den mera avlägset boende innehavaren av västra domsagan finge en verkligt betungande uppgift.

Då vidare nuvarande innehavaren av södra domsagan syntes hava gjort sannolikt, att en reglering av domsagorna enligt justitieombudsmannens förslag skulle för honom betyda ökat arbete och minskade eller åtminstone ungefär oförändrade inkomster, låge här ett ytterligare skäl till betänksamhet, helst som södra domsagan gäve en förhållandevis ringa avkastning.

Inom Snevrings härad hade man kraftigt motsatt sig den föreslagna inkorporeringen med västra domsagan, under framhållande bland annat, att av häradets åtta socknar endast Bergs och Munktorps socknar hade sin huvudort i Köping, medan övriga sex socknar hade sina egentliga förbindelser i Västerås. Denna uppgift vore riktig, och omnibustrafikens utveckling hade endast understrukit förhållandet. Dock torde böra framhållas, att Bergs socken hade väl så goda förbindelser med Västerås som med Köping. Skulle Snevrings helt införlivas med västra domsagan, torde denna omständighet icke komma att nämnvärt inverka på trafikens inriktning.

Under sådana förhållanden syntes man böra taga under överbäggande, huruvida icke domsagoregleringen med tanke jämväl på framtiden lämpligen borde verkställas så, att till västra domsagan från Snevrings härad lades allenast Munktorps och Bergs socknar, med ett invånareantal den 1 januari 1927 av omkring 3,700, samt att mellersta domsagan finge utgöras av hela nuvarande norra domsagan och hela nuvarande södra domsagan med undantag av nämnda två socknar. Beträffande Bergs socken kunde

emellertid anmärkas, att socknen, inkilad såsom den till stor del vore i Sura socken, geografiskt sett snarare borde höra till mellersta domsagan. I detta sammanhang borde jämväl bemärkas den olägenheten, att Munktorps och Bergs socknar hörde till två skilda landsfiskalsdistrikt, vilka i övrigt komme att ligga inom mellersta domsagan, en olägenhet, som dock i viss mån förminskades av det förhållandet att inom varadera landsfiskalsdistriktet vore anställd en extra landsfiskal.

Mot en sådan lösning av frågan — Munktorps och Bergs socknars överföring till västra domsagan — kunde också invändas, att den sålunda tillskapade mellersta domsagan skulle bli alltför stor och svårhanterlig. Häradshövdingen i södra domsagan hade emellertid uppvisat, att arbetsbördan icke skulle bli alltför överväldigande ens vid en fullständig sammanslagning av den norra och den södra domsagan. Vid sådant förhållande syntes några avgörande betänkligheter härutinnan icke möta, helst som det låge vikt uppå, att domsagoenheterna icke vore för små. Ville man emellertid åstadkomma en ytterligare utjämning mellan de båda domsagorna, den västra och den mellersta, kunde man tänka sig att till den förra lägga ytterligare Kolbäcks socken av Snevringe härad, vilken socken vid årsskiftet 1926—1927 räknade en folkmängd av 3,264. En sådan åtgärd skulle emellertid säkerligen framkalla en viss misstämning i häradet, då dess tingshus vore beläget i Kolbäck och då denna socken, trots närheten till Köping, hade sina intressen inriktade på Västerås.

Med stöd av det anförda finge länsstyrelsen för sin del förorda en lösning av frågan i enlighet med nu angivna riktlinjer. Länsstyrelsen ansåge sig icke behöva närmare ingå på de detaljer, som skulle bli en följd av förslaget. Därest Kolbäcks socken skulle komma att tillhöra mellersta domsagan, torde emellertid befolkningens intressen kräva, att ett bitingsställe förlades till Kolbäck. Vagnsbro härad torde bära lösgöras från sitt nuvarande tingslag och tillika med Norrbo härad införlivas med Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag.

Svea hovrätt har i sitt den 23 januari 1928 avgivna utlåtande till en början uttalat sig angående de allmänna synpunkter, som borde läggas på ifrågavarande domsagoreglering. Härom heter det i hovrättens utlåtande:

Svea hovrätt.

Tanken på en omreglering av ifrågavarande tre, till varandra gränsande domsagor låge nära till hands. De hörde, såvitt rörde göromålen omfattning, var för sig till de minsta i riket. Det ville förefalla, som om göromålen, och särskilt de egentliga domargöromålen, i en var av dem vore alltför obetydliga för att bereda en med normal arbetsförmåga utrustad häradshövding tillräcklig sysselsättning och hålla honom i den oavbrutna kontakt med rättslivet, som vore av nöden för en domare. Naturligt vore då, såväl ur denna synpunkt som ur den statsfinansiella, att man undersökte, huruvida icke det område, som dessa domsagor tillsammans tagna omfattade, lämpligen skulle kunna på ett eller annat sätt uppdelas i två i stället för tre domsagor.

Angeläget vore emellertid, att man vid en dylik undersökning behöfve i sikte jämväl de olägenheter, som vore förknippade med tillskapandet av domsagor av den storlek, att s. k. biträdande domare måste anställas. Den på senare tid tillkomna anordningen med biträdande domare vore enligt hovrättens mening en nödfallsutväg, som, i likhet med åtskilliga andra företeelser inom rättegångsväsendets område, kunde försvaras endast genom

hänvisning till möjligheten av att en genomgripande processreform kunde komma att genomföras under en närmare framtid. I och för sig kunde det nämligen, såsom hovrätten tidigare haft anledning att framhålla, ingalunda anses tilltalande, att domstolsorganisationen byggdes på en beräkning, att den ordinarie, oavsättliga domarpersonalen skulle av brist på tid nödgas överlåta en väsentlig del av sina göromål och sitt moraliska ansvar å mer eller mindre ambulerande extra domare. När man gjorde gällande, att dylika biträdande domare lämpligen kunde få till uppgift, bland annat, att övertaga handläggningen av lagfarts- och inteckningsärendena, kunde hovrätten ej underlåta att, nu som tillföre, häremot erinra, att — vad man än tänkte om bästa sättet att vid genomförande av en ny domstolsorganisation ordna inskrivningsväsendet — det under nuvarande förhållanden, då en biträdande domares anställning på en viss plats måste bli ganska kortvarig, icke kunde vara lämpligt att åt dylika funktionärer uppdraga handhavandet av det maktpåliggande fastighetsboksväsendet, där det oeftergivliga kravet på minutiös noggrannhet utan tvivel bäst fylldes av befattningshavare med stadigvarande placering och därmed följande skärpt känsla för vikten av böckernas brukbarhet.

Från sålunda angivna synpunkter har hovrätten funnit sig böra bestämt avstyrka det under ärendets handläggning framlagda förslaget om sammanläggande av hela södra och hela norra domsagan. Göromålen i en sålunda anordnad domsaga skulle nämligen sannolikt bli av den omfattning, att en biträdande domare måste anställas. I denna riktning pekade numera vunnen erfarenhet från den domsaga i Uppsala län, som nyligen bildats genom sammanslagning av två förutvarande domsagor, var för sig ej mycket mera betungande än Västmanlands södra och Västmanlands norra domsagor. Den förhoppning, som under handläggningen av nämnda tidigare regleringsärende från auktoritativt håll uttalades i fråga om möjligheten att undvara biträdande domare, syntes ej kunna uppfyllas.

Vad åter beträffade den av justitieombudsmannen framkastade men ej förordade tanken att låta norra domsagan på det sätt uppdelas mellan de båda andra, att det nordligare tingslaget (Gamla Norbergs bergslag och Vagnsbro härad) införlivades med västra domsagan och det sydligare tingslaget (Norrbo härad) lades till den södra, så har hovrätten, såvitt nämnda nordligare tingslag anginge, ansett en dylik anordning böra lämnas ur räkningen, då, i betraktande av sistberörda tingslags dåliga kommunikationsförbindelser med västra domsagens kansliort, Köping, anordningen skulle vara uppenbart olämplig för tingslagets befolkning.

En liknande betänklighet har hovrätten däremot funnit icke kunna med fog göras gällande mot den av justitieombudsmannen föreslagna åtgärden att med västra domsagan förena den södra domsagens västligare tingslag, Snevringe härad. Om detta förslag yttrar hovrätten närmare:

För större delen av Snevringe härads befolkning vore förbindelserna med Köping goda; och även för innebyggarna i de relativt avlägsna socknarna inom häradet måste de anses såsom tämligen tillfredsställande. Det torde ej heller kunna med fog befaras, att västra domsagan skulle efter en dylik

tillökning komma att utsättas för sådan överbelastning med göromål, att biträdande domare måste anställas. Skulle en avsevärd ytterligare tillökning av jurisdiktionsområdet ifrågakomma, kunde förhållandet däremot ställa sig annorlunda. I själva verket vore det måhända icke uteslutet, att under en närmare framtid en dylik tillökning kunde finnas böra äga rum. Skulle, i samband med en allmän processreform eller oberoende av en sådan, framkomna förslag om de mindre och medelstora städernas judiciella införlivande med kringliggande domsagor anses böra bringas till utförande, torde detta medföra, att städerna Arboga och Köping lades till den västra domsagan, vilken då, om däri inginge även Snevringe härad, onekligen komme att i avseende å arbetsbördan överstiga det mått, hovrätten betraktade såsom lämpligt. Hovrätten ansåge emellertid spørsmålet om ett allmänt läggande av städer under landsrätt knappast äga den aktualitet, att det borde stå i vägen för den lösning av regleringsfrågan, som eljest för närvarande kunde anses lämpligast.

Vid nu angivna förhållande och i betraktande av de olägenheter, som vore förknippade med vissa under ärendets behandling framkomna förslag om Snevringe härads uppdelning mellan västra domsagan och granndomsagan i öster, har hovrätten funnit sig böra tillstyrka justitieombudsmannens förslag, i vad det avsåge att Snevringe härad skulle införlivas med västra domsagan och återstoden av nuvarande södra domsagan förenas med den norra.

I fråga om tingslagsindelning och tingsordning i de båda nybildade domsagorna har hovrätten slutligen anfört i huvudsak följande:

Vad anginge västra domsagan, vore tydligt att, med hänsyn till avstånd och kommunikationsförhållanden, hinder ej skulle möta att, på sätt justitieombudsmannen närmare förordat, i ett enda tingslag sammanföra domsagens hela område. Ej heller eljest skulle enligt hovrättens uppfattning en dylik anordning medföra nämnvärd svårighet för vare sig den rättssökande allmänheten eller domstolspersonalen, varemot densamma för befolkningen i Snevringe härad komme att medföra den väsentliga förmånen att de allmänna tingssammanträdena ökades från fem till tio. Mot en sammanslagning av Snevringe härad och den västra domsagens nuvarande tingslag talade emellertid den omständigheten, att i häradet funnes ett i gott stånd varande och ändamålsenligt tingshus, som icke syntes kunna avyttras för annat ändamål. I trots härav skulle hovrätten icke draga i betänkande att tillstyrka sammanslagningen, därest icke utväg vore för handen att, även i händelse av Snevringe härads bibehållande såsom särskilt tingslag, genomföra nämnda ökning av rättegångstillfällenas antal. Av utredningen i det nu förevarande ärendet, sammanställd med vad som förekommit i ett år 1926 handlagt ärende angående tätare tingssammanträden i domsagorna i allmänhet, ansåge hovrätten emellertid framgå, att svårighet ej mötte för anordnande i Snevringe härad av tio sammanträden om året. Det ökade besvär, som härigenom vållades ledamöterna i häradets nämnd, syntes man inom häradet vara benägen att underkasta sig, och för övrig domstolspersonal torde det i en mindre eller medelstor domsaga med goda kommunikationer ej ur arbetssynpunkt vara av alltför stor betydelse, huruvida göromålen fördelades på tio sammanträden i ett enda, hela domsagan omfattande tingslag, eller på tjugu, som växelvis hölles i vartdera av två tingslag. Under förutsättning av sistnämnda anordning — men också endast under denna för-

utsättning — tillstyrkte hovrätten alltså, att Snevringe härad efter ett eventuellt införlivande med västra domsagan finge bestå såsom särskilt tingslag.

Icke heller i fråga om den östligare domsagan torde en uppdelning i tingslag kunna undgås, då Västerås uppenbarligen, såsom hittills, borde inrymma ett tingsställe för närliggande orter, men befolkningen i Gamla Norbergs bergslag icke lämpligen kunde hänvisas till ett för denna befolkning så avlägset tingsställe. Under ärendets behandling hade från vissa håll framställts förslag, att alla till den nya domsagan hörande nuvarande tingslag — bland vilka enligt förslagsställarnas mening skulle ingå hela Snevringe härad — skulle förenas till ett enda med s. k. huvudtingsställe i Västerås samt bitingsställen i Norberg och Kolbäck. Detta förslag kunde hovrätten under inga förhållanden tillstyrka. Den på senare tid flerstädes uppdykande tanken på bitingsställen företedde åtskillig oklarhet, så länge det vore en öppen fråga, huruvida eller under vilka förhållanden mål skulle förekomma å det ena eller det andra av de tingsställen, som anordnades inom ett tingslag, och likaledes vore oavgjort, huruvida nämndens sammansättning skulle växla eller icke, allteftersom häradsrätten sammanträdde å det ena eller det andra av dessa tingsställen. Handlingarna gäve emellertid anledning till en förmodan, att vad man i förevarande fall, likasom i andra liknande, åsyftat, vore att mål, som ägde anknytning till ett av de förutvarande tingslagen, i allmänhet skulle från början till slut handläggas på detta tingslags fortfarande bibehållna tingsställe inför nämndemän från tingslagets område. Med ett dylikt system bleve den reela betydelsen av en sammanslagning ganska ringa. Så länge totalantalet sammanträden i en domsaga ansåges, av hänsyn till häradshövdingens arbetsbörda, böra begränsas inom ett visst mått, tillgodosåges kravet på skyndsamhet i rättegångarna tydligen bättre därigenom att varje i ett visst tingslag infallande sammanträde komme hela tingslaget tillgodo än om samma antal sammanträden fördelades mellan olika delar av tingslaget. I detta förhållande låge i allmänhet den vinst, som vore att påräkna genom sammanslagning av tingslag. Denna vinst ginge till största delen förlorad, om även efter sammanslagningen målen skulle i huvudsak vara bundna vid det ena eller andra tingsstället. Vad som åstadkommits torde då — bortsett från namnförändringen — knappast vara annat än en möjlighet att undantagsvis, i mål av särskilt brådskande beskaffenhet, öppna utväg till en påskyndad behandling — men i så fall inför en med ortsförhållandena obekant nämnd.

Från denna utgångspunkt måste hovrätten, för den händelse Snevringe härad skulle, i strid med hovrättens mening, komma att i sin helhet tillhöra den östligare domsagan, bestämt hävda olämpligheten av bitingsställe i Kolbäck. För befolkningen i nuvarande Snevringe härad vore det enligt hovrättens mening avgjort fördelaktigare, att målen från häradet kunde i det närbelägna Västerås vinna handläggning tio gånger om året än att för dessa måls handläggning i Kolbäck årligen stode till buds fem allmänna sammanträden, det högsta antal, som syntes kunna ifrågakomma, därest tings-sammanträden skulle hållas även i Norberg; och då, enligt upplysningar som stode hovrätten till buds, det i Västerås befintliga tingshuset för nuvarande Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag torde erbjuda tillräckligt utrymme för ett tingslag, som innefattade — förutom det nyssnämnda — även Snevringe, Norrbo och Vagnsbro härader, vore det enligt hovrättens mening att beklaga, om den omständigheten, att i Kolbäck funnes ett tingshus, skulle få stå i vägen för den väsentliga förbättring i tingsordningen, som låge i en ökning av antalet allmänna sammanträden.

Nu framhållna synpunkter gjorde sig ej gällande i avseende å förslaget om bitingsställe i Norberg. Gamla Norbergs bergslag torde nämligen, med hänsyn till sin belägenhet, knappast kunna utan vidare införlivas i ett tingslag med tingsställe i Västerås. Inrättande av ett bitingsställe måste hovrätten emellertid även i detta fall beteckna såsom olämpligt, försäsvitt anordningen skulle medföra, att mål från bergslagen skulle, under vissa förhållanden som ej vore i lag reglerade, kunna dragas till tingsstället i Västerås eller, tvärtom, mål från trakten kring Västerås dragas till Norberg — i bägge fallen förmodligen för att handläggas inför främmande nämnd.

I stället ansåge hovrätten sig böra förorda, att Gamla Norbergs bergslag såsom särskilt tingslag avskildes från den nya östligare domsagans övriga område. Utredningen i ärendet syntes giva vid handen, att den förening mellan bergslagen och Vagnsbro härad, som ägde rum sedan ett antal år, vore mindre lämplig. I enlighet med häradsbornas uttryckta önskan torde den därför ej längre böra vidmakthållas utan häradet i stället ingå i det tingslag, som bildades av domsagans sydligare trakter och som alltså komme att bestå av — förutom Vagnsbro härad — Norrbo, Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härader samt, eventuellt, Snevringe härad eller delar därav.

Antalet allmänna sammanträden i Gamla Norbergs bergslag ansåge hovrätten knappast kunna sättas högre än till fem om året. En dylik begränsning torde påkallas av hänsyn till den av allenast tolv ledamöter bestående nämnden, vilken icke, såsom fallet vore med Snevringe härads nämnd, uttalat sig till förmån för ökat antal sammanträden.

Förutom de allmänna tingsammans trädena torde i varje tingslag i de två domsagor, om vilka nu vore fråga, böra under sommaren hållas ett sammanträde med tremansnämnd.

Beträffande de allmänna synpunkter, som numera torde böra anläggas på frågor om reglering av domsagoområden, får jag hänvisa till förutvarande departementschefens av 1926 års riksdag biträdde principuttalande i ämnet, vilket här förut av mig återgivits.

Vad det nu föreliggande ärendet angår, kan till en början konstateras, att mellan däri hörda myndigheter och övriga vederbörande full enighet råder om att Västmanlands norra nu vakanta domsaga med hänsyn till sin ringa folkmängd och obetydliga arbetsbörda ej längre bör bestå såsom självständig domkrets utan uppgå i en större sådan. Även jag ansluter mig till denna uppfattning.

Angående sättet för regleringens verkställande hava däremot skilda meningar yppats. Vid valet mellan de olika alternativen bör enligt min mening företräde givas åt det, som bäst synes ägnat att ingå såsom led i en av den blivande processreformen betingad domkretsindelning. Det måste nämligen anses mindre lämpligt att nu företaga en reglering, som icke åtminstone i huvudsak kan antagas komma att bestå vid en sådan indelning.

Ur nu angivna synpunkt lärers med hänsyn till det förslag till ny judiciell indelning av Västmanlands län, som övertvägts inom processkommissionen — och vilket, enligt vad jag inhämtat, går ut på att tillskapa tre domsagor, därav en västlig omfattande städerna Köping och Arboga samt nuvarande västra domsagan jämte Snevringe härad — det av tingslagsbor, häradsrätter och domhavande i Västmanlands södra domsaga framställda förslaget om

förening av sagda domsaga i dess helhet med Västmanlands norra domsaga i sista hand böra komma i fråga. Då jämväl, på sätt Svea hovrätt i ärendet framhållit, allvarliga principiella betänkligheter i övrigt föreligga mot nämnda förslag, synes mig detsamma icke böra komma till genomförande.

Av övriga regleringsalternativ låter ej heller det, som innefattar överflyttande av Gamla Norbergs bergslags och Vagnsbro härads tingslag eller allenast förstnämnda del av tingslaget till Västmanlands västra domsaga samt läggande av återstående del av den norra domsagan till den södra domsagan, förena sig med den tilltänkta nya domkretsindelningen i länet. Vid sådant förhållande och då detta alternativ av vederbörande enhälligt avstyrkts, torde tvekan icke böra råda om jämväl dess utmönstrande såsom mindre lämpligt att nu komma till utförande.

Återstår sålunda det av justitieombudsmannen i första hand anbefallda förslaget om södra domsagans uppdelning å västra och norra domsagorna sålunda, att till den förra lägges Snevringe härads tingslag och till den senare Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag, jämte de varianter av samma förslag, som innebära att till västra domsagan allenast överföras vissa socknar av Snevringe härad. Beträffande detta regleringsalternativ torde till en början böra framhållas, att det bättre än något av de föregående överensstämmer med den judiciella indelning av Västmanlands län, vartill utkast uppgjorts inom processkommissionen. Särskilt god är överensstämmelsen mellan kommissionens och justitieombudsmannens oförändrade förslag, vilket senare i fråga om den nybildade Västmanlands västra domsaga är identiskt med kommissionens förslag.

Med hänsyn till processreformen är alltså, så vitt nu kan bedömas, en reglering, som till västra domsagan överför hela Snevringe härad, att i främsta rummet anbefalla. Såsom skäl emot en dylik reglering har anförts, att, på grund av domsagokansliets förläggning till Köping, vissa olägenheter komme att uppstå för Snevringe härads invånare, vilka till största delen hade sina naturliga förbindelser med Västerås, samt att, därest tingsstället i Kolbäck slopades, direkt ekonomisk förlust sannolikt komme att tillskyndas de tingshusbyggnadsskyldige. Bland annat med hänsyn till förstnämnda olägenhet hava framförts de i ärendet föreliggande förslagen om delning av Snevringe härad, så att till Köpingsdomsagan skulle överföras allenast vissa densamma särskilt närbelägna socknar. Vad sålunda anmärkts synes mig icke vara av den betydelse, att det icke till fullo uppväges av den enligt mitt förmenande större olägenhet, som skulle uppstå genom häradets splittring på två domkretsar, helst en sådan åtgärd med nödvändighet skulle medföra nedläggandet av det nuvarande tingsstället. Mot Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslags förening med norra domsagan har i ärendet icke rests någon invändning.

Vid nu angivna förhållanden finner jag mig, under åberopande i övrigt av de skäl som av justitieombudsmannen och Svea hovrätt anförts, böra giva min anslutning till det förslag, som innebär att Västmanlands södra,

västra och norra domsagor sammanslås till två domsagor, bestående den ena av nuvarande västra domsagan och Snevringe härad samt den andra av nuvarande norra domsagan ävensom Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härad. De nya domsagorna synas mig lämpligen böra, såsom justitieombudsmannen föreslagit, benämnas Västmanlands västra domsaga och Västmanlands mellersta domsaga.

Beträffande blivande tingslagsindelning tala onekligen starka skäl för att den nya västra domsagan såsom hittills får utgöra ett tingslag. Därigenom skulle utan särskild anordning snabbare rättskipning åstadkommas för Snevringe härad, vilket tidigare anmält sig vara i behov därav, och skulle sammanslagningen förty befrämja det allmänna intresset av en förbättrad rättsvård. Då emellertid, enligt vad jag särskilt inhämtat, häradets värdefulla tingshus i Kolbäck genom en anordning med ett tingslag skulle bliva i huvudsak onyttigt — att för häradet anordna s. k. bitingsställe anser jag icke böra ifrågakomma — finner jag mig, ehuru med hänsyn till de förmånliga villkor i tingskostnadshänseende, som från de tingshusbyggnadsskyldige i nuvarande västra domsagan vid ett samgående ställts i utsikt, allenast med tvekan, böra förorda, att den nya västra domsagan skall omfatta två tingslag, bestående det ena av nuvarande västra domsagan med tingsställe i Köping och det andra av Snevringe härad med tingsställe i Kolbäck. Den nu föreslagna anordningen utesluter givetvis icke, att i Snevringe härads tingslag anordnas tio allmänna tingssammanträden om året. Att redan nu taga definitiv ställning härtill torde emellertid icke vara lämpligt, utan bör därmed liksom med bestämmande av tingsordning i övrigt för domsagan anstå till i sammanhang med blivande verkställighetsbeslut. Givet är dock, att i nuvarande västra domsagens tingslag någon minskning av det hittillsvarande sammanträdesantalet, eller tio om året, icke får förekomma.

I fråga om den föreslagna mellersta domsagan råder mellan därav berörda i stort sett enighet om att densamma bör omfatta två tingslag, innefattande det ena Gamla Norbergs bergslag med tingsställe i Norbergs by och det andra Vagnsbro och Norrbo samt Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härad med tingsställe i Västerås. Endast domhavanden i södra domsagan har anmält häremot avvikande mening, i det han förmenat att domsagan borde utgöra ett enda tingslag med huvudtingsställe i Västerås och bitingsställe i Norbergs by. På av Svea hovrätt anförda skäl anser jag mig böra biträda det förstnämnda alternativet. Att i anledning härav tillerkänna de tingshusbyggnadsskyldige i Norrbo härad viss av dem i ärendet ifrågasatt gottgörelse av statsmedel läser icke kunna ifrågakomma. Rörande tingsordningen i domsagan torde, liksom i fråga om den västra domsagan, definitiv ståndpunkt böra av Kungl. Maj:t tagas först i samband med blivande verkställighetsbeslut.

Vad angår tidpunkten för indelningsändringens ikraftträdande synas inga hinder förefinnas för att detta kan ske redan vid första i sådant avseende lämpliga tidpunkt eller den 1 januari 1929.

Beträffande av statsmedel utgående löneförmåner till häradshövdingarna i de nybildade västra och mellersta domsagorna kan givetvis ingen löneökning ifrågakomma för häradshövdingen i förstnämnda domsaga och har sådan ej heller ifrågasatts. Av häradshövdingen i södra domsagan, vilken skulle komma att överflyttas till den mellersta domsagan, har däremot gjorts gällande, att övergången skulle för honom bliva ekonomiskt oförmånlig. För min del håller jag före, att så knappast kommer att bliva fallet. I justitiedepartementet föreliggande uppgifter angående sportelinkomster och förvaltningsutgifter från nuvarande södra och norra domsagorna för åren 1923—1926, vilka uppgifter ligga till grund för beräkningen av den häradshövdingarna för nästkommande femårsperiod tillkommande partiella löneförbättring, tyda nämligen på att genom regleringen snarare någon, ehuru obetydlig, förbättring i nämnde häradshövdingens behållna inkomst torde vara att förvänta. Vid sådant förhållande synes jämväl häradshövdingen i mellersta domsagan böra åtnjuta i huvudsak enahanda löneförmåner, som nu tillkomma honom i egenskap av häradshövding i södra domsagan. Då emellertid den mellersta domsagan kan antagas bliva i fråga om tjänstgöringen tyngre än den hittillsvarande domsagan, anser jag tjänstgöringspenningarna därstädes böra fastställas till något högre belopp än för närvarande utgående 1,000 kronor. En förhöjning till 1,500 kronor synes mig lämpligt avvägd. Skulle det mot förmodan visa sig, att häradshövdingen ändock kommer att lida minskning i sin inkomst av tjänsten, lär det kunna avhjälpas genom en jämkning i den honom tillkommande partiella löneförbättringen.

Till närmare upplysning angående statsverkets årliga kostnader för personalen uti ifrågavarande domsagor för närvarande och efter sammanslagningen får jag hänvisa till följande uppställning:

		För närvarande	Efter sammanslagningen
lön för 3 respektive 2 häradshövdingar	kronor	13,500	9,000
tjänstgöringspenningar	»	3,000	2,500
lönefyllnad och resekostnadsbidrag	»	7,300	3,800
dyrtidstillägg, omkring	»	8,100	5,400
3 respektive 2 förste notarier	»	7,200	4,800
dyrtidstillägg, omkring	»	2,550	1,700
ingen respektive 2 andre notarier, bidrag därtill	»	—	2,000
dyrtidstillägg, omkring	»	—	1,300
	summa kronor	41,650	30,500.

En årlig utgiftsminskning av omkring 11,000 kronor kommer sålunda att genom sammanslagningen inträda för statsverket, vadan densamma jämväl ur besparingssynpunkt är att förorda.

Då för häradshövdingen i Västmanlands norra domsaga lönen utgör 4,500 kronor och tjänstgöringspenningarna 1,000 kronor, tillhopa 5,500 kronor,

skulle, om mitt förslag om domsagans uppgående i annan domsaga vinner bifall, ordinarie anslaget till justitiestat under Svea hovrätt kunna minskas med ett belopp av 5,000 kronor från och med budgetåret 1929/30. Å samma anslag för budgetåret 1928/29 skulle förslagets genomförande medföra en besparing av halva detta belopp. Från och med budgetåret 1929/30 skulle jämväl minskat medelsbehov uppstå under anslaget till partiell löneförbättring för häradshövdingarna.

Jag övergår härefter till frågan om

B) reglering av Vadsbo södra domsaga.

Vadsbo södra domsaga bildades år 1863 genom uppdelning av dåvarande Vadsbo härads domsaga i två domsagor, den södra och den norra. Den södra domsagan utgjordes till en början av två tingslag men dessa sammanfördes år 1891 till ett enda, som fick sitt tingsställe i Moholm vid västra stambanan. Där uppfördes ett nytt tingshus, vilket fortfarande är i bruk och, enligt vad i ärendet upplysts, i gott stånd och för sitt ändamål fullt tjänligt. Domsagans kansli är däremot sedan år 1891 förlagt till av tingslaget förhyrd lokal i Skövde, vilken stad ligger utanför domsagan, ehuru tämligen nära (cirka 5 kilometer) dess södra gräns. Domsagan gränsar i nordväst och norr i hela sin sträckning till Vadsbo norra domsaga, i öster till Sundbo härad av Örebro län samt sjön Vättern, i söder huvudsakligen till Kåkinds härad av Gudhems och Kåkinds härads domsaga men även på en mindre sträcka (cirka 1 mil) till Valle härad av Skånings, Vilske och Valle härads domsaga samt i väster till Kinne härad av Kinnefjärdings, Kinne och Kållands härads domsaga. Gränsen mot Kinne härad håller i längd knappa 1.5 mil. Enligt statistiska centralbyråns uppgifter utgjorde folkmängden i Vadsbo södra domsagas område vid 1926 års utgång 28,393 personer. Vid 1865 års utgång hade området ett invånarantal av 31,845 och vid 1920 års utgång 27,557, vilket sistnämnda tal synes hava varit det lägsta, som efter domsagans tillkomst förekommit. Av orter med mera sammanträngd befolkning förekommer inom domsagan allenast en, nämligen Karlsborg. På domsagans tre landsfiskalsdistrikt, eller Undenäs distrikt omfattande den norra, Karlsborgs distrikt den sydöstra och Binnebergs distrikt den sydvästra delen, belöpte av folkmängden den 31 december 1926 respektive 8,047, 8,844 och 11,502 personer. Av järnvägsförbindelser inom domsagan är främst att märka västra stambanan, som från söder till norr genomlöper dess västligare del. Moholm och Karlsborg stå dessutom genom järnväg i förbindelse med respektive Mariestad och Skövde.

I domsagan hållas årligen tio allmänna tingssammanträden och ett sammanträde med tremansnämnd. Beträffande arbetsbördan i domsagan utvisar arbetsredogörelsen för år 1926, att under nämnda år handlagts följande antal mål och ärenden, nämligen:

**B) Reglering
av Vadsbo
södra dom-
saga.**

tvistemål och brottmål	366
konkurser och konkursärenden	27
lagfarts- och in-teckningsärenden	915
andra ärenden, slutligt handlagda	531
	summa 1,839.

Såsom framgår av det ovan sagda, hör Vadsbo södra domsaga i avseende å såväl invånarantal som arbetsbörd till de mindre domsagorna, vilka i regel icke giva tillfredsställande sysselsättning åt vederbörande häradshövding, och har det fördenskull ansetts påkallat att vid inträffad vakans å häradshövdingämbetet företaga en undersökning, huruvida icke domsagan skulle kunna helt eller delvis uppgå i annan domsaga. Närmast till hands låge därvid att tänka sig en återförening med Vadsbo norra domsaga, som är av ungefär samma omfattning som den södra domsagan, men givetvis borde jämväl andra möjligheter undersökas.

När därför den 2 augusti 1927 dåvarande häradshövdingen i domsagan beviljades avsked, anbefallde på min hemställen Kungl. Maj:t Göta hovrätt att, efter vederbörande tingslagsbors, häradsrätters och domhavandes ävensom länsstyrelsens i Skaraborgs län hörande, inkomma med utredning jämte utlåtande, huruvida och under vilka betingelser Vadsbo södra domsaga kunde förenas med Vadsbo norra domsaga eller med annan angränsande domsaga eller ock uppdelas å angränsande domsagor; och förordnades i samband härmed, att i avbidan på Kungl. Maj:ts vidare beslut i anledning av den anbefallda utredningen med åtgärder för det ledigblivna häradshövdingämbetets återbesättande skulle anstå.

Till åtlydnad härav har hovrätten med skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 december 1927 överlämnat infortrade yttranden i ärendet från omförmälda vederbörande i Vadsbo södra, Vadsbo norra, Gudhems och Kåkinds härads, Skånings, Vilske och Valle härads samt Kinnefjärdings, Kinne och Kållands härads domsagor ävensom från länsstyrelsen i Skaraborgs län.

Under utredningen hava i huvudsak tre olika regleringsförslag framförts, nämligen:

- 1) förening av Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor,
- 2) uppdelning av Gudhems och Kåkinds härads domsaga å Skånings, Vilske och Valle härads samt Vadsbo södra domsagor, i samband varmed någon del av sistnämnda domsaga kunde överföras till Vadsbo norra domsaga, och
- 3) uppdelning av Vadsbo södra domsaga å Gudhems och Kåkinds härads samt Vadsbo norra domsagor.

Jag kommer i det följande att, med undantag för länsstyrelsens och hovrättens yttranden, behandla de olika förslagen, här nedan betecknade alternativ I, II och III, var för sig.

Förening av Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor.

I sitt beslut den 2 augusti 1927 har Kungl. Maj:t angivit förevarande **Alternativ I.** alternativ såsom det, åt vilket i första hand uppmärksamhet borde ägnas. Anledningen härtill torde framgå redan av de i det föregående meddelade allmänna uppgifterna om Vadsbo södra domsaga. Ytterligare må nu här beträffande Vadsbo norra domsaga lämnas några upplysningar.

Vid utbrytningen år 1863 ur dåvarande Vadsbo härads domsaga omfattade Vadsbo norra domsaga två tingslag. Dessa sammanslogos emellertid från och med år 1924 till ett tingslag med tingsställe i Mariestad, varest samtidigt ett nyuppfört tingshus togs i bruk. Detta har i enlighet med föreskrift i ett Kungl. Maj:ts beslut den 25 oktober 1918 givits sådan storlek, att det vid staden Mariestads eventuella förening med domsagan skulle vara användbart såsom gemensam domstolsbyggnad för staden och domsagan. I tingshuset är domsagens kansli inrymt, och där befintliga kanslilokaler och brandfria förvaringsrum uppgivas vara fullt tillräckliga jämväl för en med Vadsbo södra domsaga förstorad domsagas behov. Vadsbo norra domsaga är i sin helhet belägen norr och nordväst om den södra domsagan och gränisar i övrigt, utom på en kortare sträcka i sydväst, där gränsen är gemensam med Kinne härad av Kinnefjärdings, Kinne och Källands härads domsaga, till sjön Vänern och vissa domsagor under Svea hovrätt. Huvudort för domsagan är Mariestad, som genom järnvägar i skilda riktningar står i förbindelse med domsagens olika delar ävensom med Moholm, tingsstället för den södra domsagan, dit avståndet är 18 kilometer. I övrigt finnes inom domsagan allenast en ort med mera sammanträngd befolkning, nämligen Töreboda köping med 990 invånare vid utgången av år 1926. Vid samma tidpunkt hade domsagan i sin helhet 25,596 invånare.

I Vadsbo norra domsaga hållas årligen tio allmänna tingssammanträden. Sammanträden med tremansnämnd förekomma däremot ej. Enligt 1926 års arbetsredogörelse ställde sig arbetsbördan i domsagan sålunda:

tvistemål och brottmål	253
konkurser och konkursärenden	19
lagfarts- och inteckningsärenden	1,032
andra ärenden, slutligt handlagda	544
	summa 1,848.

Därest Vadsbo norra och södra domsagor redan under år 1926 varit förenade, skulle sålunda vid årets slut invånarantalet hava utgjort $28,393 + 25,596 = 53,989$ personer och arbetsmängden under året omfattat följande antal mål och ärenden:

tvistemål och brottmål	$366 + 253 = 619$
konkurser och konkursärenden	$27 + 19 = 46$
lagfarts- och inteckningsärenden	$915 + 1,032 = 1,947$
andra ärenden, slutligt handlagda	$531 + 544 = 1,075$
	summa $1,839 + 1,848 = 3,687$.

*Tingslag-
borna.*

Vid de sammanträden, som i frågan hållits inför häradsrätterna med ombud för de båda domsagornas tingshusbyggnadsskyldige invånare, hava skilda meningar yppats. Ombuden i den norra domsagan hava enhälligt tillstyrkt domsagornas återförening, därvid det lämpligaste dock vore, att de i fortsättningen var för sig bildade skilda tingslag med bibehållande av nuvarande tingsställen men med domarkansliet förlagt till Mariestad.

Samtliga ombud för den södra domsagens socknar, 30 till antalet, hava däremot uttalat, att de icke önskade någon sammanslagning med annan domsaga, vare sig den egna domsagan därvid bibehölles såsom eget tingslag eller icke. Hellre än att någon åtgärd för ändrad indelning nu företoges, föredroge ombuden, att, i avvaktan på samtidig reglering av länets alla domsagor och till dess uppfattningen hunne stadga sig angående vilken storlek en domsaga enligt blivande rättegångsordning borde hava, det lediga häradshövdingämbetet hölles vakant. Såsom skäl för sin ståndpunkt hava dessa ombud framhållit, att man vore synnerligen tillfreds med den nuvarande ordningen, att tingsstället låge bekvämt till, att detsamma vore i gott stånd och praktiskt inrett och sålunda på ett utmärkt sätt fyllde sitt ändamål, samt att den nuvarande ordningen överhuvud taget vore att anse såsom den för de tingshusbyggnadsskyldige ekonomiskt fördelaktigaste. Anmodade att uttala sin uppfattning om det för domsagan fördelaktigaste alternativet, därest en sammanslagning eller uppdelning av domsagan ändock komme till stånd, hava allenast ombuden för tre socknar, samtliga gränsande intill den norra domsagan, uttalat, att de föredroge en sammanslagning med sistnämnda domsaga, medan övriga ombud antingen föredragit annat alternativ eller ställt sig likgiltiga till de olika alternativen eller ock avböjt att uttala sig om desamma.

*Härads-
rätterna.*

Av häradsrätterna har den i den norra domsagan instämt i det av de tingshusbyggnadsskyldige därstädes avgivna tillstyrkande yttrandet, medan den södra domsagens häradsrätt uttalat, att, när nuvarande indelning vore att anse såsom för allmänheten synnerligen förmånlig, någon förändring därav icke borde ifrågakomma, åtminstone icke under annan förutsättning än att de tingshusbyggnadsskyldige tillerkändes skälig gottgörelse för uppstående värdeminskning av nuvarande tingshus.

*Domhavan-
dena.*

Från Vadsbo södra häradsrätts uttalande var rättens ordförande, t. f. häradshövdingen i domsagan H. Wullt, så till vida skiljaktig, att han på skäl, som jag längre fram kommer att beröra, förordade en uppdelning enligt alternativ II. I nu förevarande del av ärendet anförde domhavanden i södra domsagan i huvudsak följande:

Efter Vadsbo härads domsagas delning hade samtliga häradshövdingar i södra domsagan haft sin bostad och sitt kansli i Skövde. Befolkningen vore sålunda sedan lång tid tillbaka vand att för ombesörjandet av sådana rättsangelägenheter, för vilka ej erfordrades inställelse å tingsstället, fara till nämnda stad. Senare årtionden hade medfört minskade anledningar till

tingsresor, då allmänheten numera å domarkansliet utträttade en mängd ärenden, vilka i forna tider plägade framföras till häradshövdingen å tingen. Domarkansliet hade sålunda med åren fått ökad betydelse och belägenheten av detsamma spelade numera för allmänheten väl så stor roll som tingsställets läge. För södra domsagans del torde utan tvivel Skövde erbjuda det bästa läget för domarkansliet, enär stambanan norrifrån och järnvägen från Karlsborg gjorde staden lätt tillgänglig utan besvärande tagombyten för en stor del av befolkningen. Goda landsvägar, varå omnibustrafik i ej ringa omfattning vore inrättad, beredde tillika goda förbindelser med staden. Besöken å domarkansliet kunde jämväl äga rum i samband med en mångfald andra ärenden i staden, såsom avyttring av produkter, uppköp av förnödenheter, besök å banker och marknader samt hos läkare, sammanträffande med anhöriga eller bekanta, som fullgjorde militärtjänst vid i staden förlagda truppförband m. m. För befolkningen inom domsagan vore sålunda Skövde »staden», dit de flesta resorna från hemorten företoges.

Den sydligaste delen av domsagan, bestående av Horns, Frösve, Sätters, Binnebergs, Götlunda, Värings, Locketorps, Bergs, Lerdala, Timmersdala, Ransbergs, Mölltorps och Karlsborgs socknar, rymde över hälften av domsagens befolkning eller 14,255 personer (den 31 december 1926). Nämnda område hade år 1895 en befolkning av 14,846 personer eller 591 personer mera. Samma år hade emellertid återstoden av domsagan 17,099 invånare eller 2,961 personer mera än den 31 december 1926. Folkminskningen i domsagens nordligaste två tredjedelar hade sålunda under de tre senaste årtiondena varit fem gånger så kraftig som i den sydligaste tredjedelen. Man torde också kunna förutse, att domsagens intressen i framtiden komme att än mera förskjutas i riktning söderut, d. v. s. mot Skövde och Karlsborg. Ett förläggande av domarkansli eller tingsställe till Mariestad torde därför kunna anses stå i strid mot den naturliga utvecklingen inom södra delen av domsagan.

Redan av vad sålunda yttrats angående fördelningen av befolkningen inom södra domsagan torde framgå, att en förening av norra och södra domsagorna och ett samtidigt förläggande av domarkansli och tingsplats till Mariestad skulle vålla det övervägande flertalet av södra domsagens invånare betänklig olägenhet. Resorna dit för besök hos domaren eller inställelse vid tingsammansträdena bleve längre än de nuvarande resorna för motsvarande ändamål till Skövde och Moholm. Tagombyte finge äga rum i Moholm. Numera inträffade ytterst sällan, att någon part, ombud eller vittne bleve nödsakad att efter tingsammansträdena i Moholm övernatta på platsen. Med tingsställe i Mariestad finge man däremot räkna med, att en sådan eventualitet oftare inträffade. Rättegångskostnaderna för södra domsagens invånare komme att stegras med utgifterna för resa mellan Moholm och Mariestad samt med värdet av tidsspillan för dylik resa. Besöken hos domaren komme att fördyras i än högre grad. Ty som förut antytts kombinerades nu i regel ett besök hos domaren i Skövde med utträttande av annat ärende i denna stad. Med Mariestad hade huvudparten av södra domsagens befolkning icke någon nämnvärd förbindelse. Vid en förflyttning av tingsstället till Mariestad skulle ock följa den avsevärda nackdelen, att tingshuset i Moholm, såvitt nu kunde förutses, komme att sakna lämplig användning och följaktligen antingen finge förfalla eller ock bortslumpas för en ringa summa, enär det vore för stort för att finna användning för något kommunalt ändamål och någon möjlighet att hyra ut det såsom bostad ej gärna kunde tänkas.

Man skulle visserligen kunna tänka sig, att efter en förening den södra domsagan bibehölles såsom ett tingslag med tingsställe i Moholm, och att sålunda detta tingslags befolkning endast finge bära nackdelarna av ett domarkansli i Mariestad. Men förutsättning för en dylik anordning vore väl, att tingssammanträdenas antal i ett dylikt tingslag bleve lika med antalet sammanträden i nuvarande domsagan. Domaren finge följaktligen hålla sammanträden var fjortonde dag växelvis i Moholm och Mariestad. Då den nybildade domsagan komme att få minst 54,000 invånare, bleve det i längden icke möjligt för ordinarie domaren att själv hålla sammanträden till lika stort antal som nu i motsvarande domsagor. Med största sannolikhet komme förhållandena att utvecklas så, att biträdande domare finge anställas och sådan arbetsfördelning införas, att häradshövdingen toge på sin lott förvaltningen av norra tingslaget och överläte åt biträdande domaren att sköta södra tingslaget. I stället för att rättsskipningen där förut handhafs av ordinarie häradshövdingen skulle sålunda densamma bliva överlämnad åt en mindre erfaren biträdande domare, som endast under en relativt kort tid komme att vara bunden vid domsagan. Det vore uppenbart, att en dylik anordning skulle bliva menlig för rättsskipningen i södra tingslaget, och det vore överhuvud svårt att förstå, att någon fördel därav skulle uppstå för statsverket. Ekonomisk vinst i form av minskning i löneutgifter kunde icke väntas vid det förhållande, att åt biträdande domare utginge ett årsarvode av 6,500—7,000 kronor eller ungefär motsvarande ordinarie häradshövdingens löneförmåner utom sportler och stämpelprovision. Föga troligt vore emellertid, att inom samma domsaga tingsställen i längden bibehölles å två varandra så närbelägna platser som Moholm och Mariestad. Det skulle ej dröja länge, innan försök gjordes att slopa tingshuset i Moholm, och skulle detta lyckas, komme södra tingslagets invånare att drabbas av de förut påpekade olägenheterna av tingsställe i Mariestad.

Domhavanden i den norra domsagan tillstyrker, att domsagorna förenas till en domsaga med bibehållande av nuvarande tingsställen men med domsagokansliet förlagt till Mariestad. Härigenom komme i minsta möjliga mån ändring att göras i nu bestående förhållanden, varjämte några kostnader i anledning av sammanslagningen så mycket mindre torde uppstå, som i stället besparing borde kunna vinnas genom de båda nuvarande domarkansliernas sammanförande till ett enda. Häradshövdingen i norra domsagan anför i övrigt, efter att hava lämnat vissa, här ovan förut återgivna uppgifter angående arbetsmängden i de båda domsagorna, i huvudsak följande:

Befolkningen i Vadsbo härad vore till sin huvudsakliga del jordbruksidkande och befunde sig i stort sett i goda ekonomiska förhållanden. En följd härav, åtminstone för den norra domsagens vidkommande, vore att inteeningsärendenas antal vore synnerligen ringa: för år 1924 367, för år 1925 363 och för år 1926 369. Någon industri att räkna med funnes ej; jorddelningen hade ej framskridit så långt som i andra delar av Västergötland och några större samhällen funnes ej med undantag av Töreboda köping i norra domsagan samt Karlsborg i södra domsagan. I lagfartshänseende vore jordförhållandena i norra domsagan synnerligen enkla. Målen utgjordes mest av enkla kravmål och smärre brottmål. De grövre brottmålen antal vore synnerligen ringa. Förhållandena i berörda hänseende i södra domsagan vore förmodligen tämligen likartade de i den norra. Svea hovrätt, som i samband med avgivande av infordrat yttrande den 26 maj 1925 beträffande

väckt förslag om sammanslagning av Uppsala läns mellersta domsaga och Uppsala läns södra domsaga låtit utarbeta en alla rikets domsagor omfattande sammanställning av vissa i statistiska centralbyrån föreliggande folkmängdsuppgifter för slutet av år 1924 ävensom av samma års arbetsredogörelser från domhavandena (se sid. 70 och 71 under andra huvudtiteln i statsverkspropositionen till 1926 års riksdag), hade sålunda funnit att bland andra Vadsbo södra domsaga, ehuru till invånarantalet större än Uppsala läns södra domsaga, i avseende å arbetsbördan komme efter denna.

Beträffande Vadsbo norra domsaga vore arbetsbördan däri för ringa för att giva fullt arbete åt häradshövdingen och en notarie. Granskning av inteckningsböckerna i domsagan hade numera verkställt, och i fråga om lagfartsböckerna hade med hjälp av kanslipersonalen genomgåts och kompletterats jordregistret för ungefär en tredjedel av domsagens socknar, i samband varmed man sökt upprepa de äganderättsförhållanden, som varit oklara. När nämnda kompletteringsarbeten inom ytterligare ett år vore slutförda, funnes ej annat än de löpande göromålen att ombestyras, och torde dessa ej räckta till för att fullt fylla häradshövdingens och förste notariens arbetstid, om de ej skulle sysselsätta sig med rena skrivgöromål. En utökning av domsagens område torde därför redan av sådan anledning vara behövlig. Det vore sålunda att förmoda, att arbetsbördan i den nya Vadsbodomsagan skulle komma att understiga arbetsbördan i den nybildade Uppsala läns södra domsaga och att Vadsbodomsagan lättare än den sistnämnda skulle kunna förvaltas av häradshövdingen med biträde av allenast två notarier. Den nybildade domsagan skulle enligt befolkningsstatistiken för år 1926 i folkmängd understiga tio av de nu i riket befintliga domsagorna. I den nya domsagan borde liksom hittills hållas tio tingssammanträden årligen i vardera tingslaget, dock att det sammanträde med tremansnämnd, som nu hölles i södra domsagan fyra veckor före hösttingets början, borde bibehållas.

Vad därefter anginge domsagokansliets förläggande till Mariestad, kunde såsom skäl för lämpligheten härav anföras, att Mariestad vore säte för länsstyrelsen, att länets lantmäterikontor vore förlagt därstädes samt att kommunikationerna såväl i fråga om järnvägar som automobiler i linjetrafik vore goda. De enda socknar, som i någon mån torde få olägenhet av kansliets förflyttning från Skövde till Mariestad, vore Karlsborg, Ransberg och Mölltorp, vilka genom järnvägslinjen Karlsborg—Skövde hade bättre förbindelser med nämnda stad. Hinder torde dock ej finnas för att dessa socknar, när efter reglering av domsagorna i mellersta delen av Skaraborgs län en domsaga bildats med tingsställe i Skövde, om så funnes lämpligt, fränskildes Vadsbo härads domsaga. Förutom vid de allmänna tingssammanträdena i Vadsbo södra tingslag, då kansliet komme att vara tillgängligt för allmänheten i Moholm, kunde, därest så skulle anses nödigt, jämväl vid annat tillfälle varje månad kansliet där hållas öppet för allmänheten.

Jag övergår härefter till en redogörelse för de lokala myndigheternas och häradsrätternas yttranden i fråga om alternativ II.

Uppdelning av Gudhems och Kåkinds härads domsaga å Skånings, Vilske och Valle härads samt Vadsbo södra domsagor, eventuellt i samband med överföring av någon del av sistnämnda domsaga till Vadsbo norra domsaga. Alternativ II

Gudhems och Kåkinds härads domsaga består av två tingslag, Gudhems härads tingslag med tingsställe i Stenstorp och Kåkinds härads tingslag med tingsställe i Vårsås. Domarkansliet är förlagt till Skövde, som ligger inom

sistnämnda tingslag. Domsagan har en långsträckt, fämligen oregelbunden form med huvudriktning sydväst—nordost. Den gränsar i norr dels med Gudhems härad till Valle härad av Skånings, Vilske och Valle härads domsaga, dels ock med Kåkinds härad till Vadsbo södra domsaga. Östra gränsen följer sjön Vättern, den södra bildar nordgräns för Vartofta härad av Vartofta och Frökinds härads domsaga och den västra slutligen är gemensam för Gudhems härad samt Vilske och Skånings härader. Invånarantalet utgjorde den 31 december 1926 i hela domsagan 26,252 personer, varav i Gudhems härad 10,971 och i Kåkinds härad 15,281 personer.

Den Gudhems och Kåkinds härads domsaga i väster och norr angränsande Skånings, Vilske och Valle härads domsaga bildar likaledes två tingslag, nämligen Skånings och Valle härads tingslag med tingsställe i Skara, där domsagokansliet ock är beläget, samt Vilske härads tingslag med tingsställe i Floby. Vid 1926 års utgång hade domsagan 24,494 invånare, fördelade med 18,602 personer på Skånings och Valle härader samt 5,892 personer på Vilske härad.

Enligt häradsrätternas arbetsredogörelser för år 1926 hava inom Gudhems och Kåkinds härads domsaga handlagts 1,761 mål och ärenden, varav 671 av Gudhems häradsrätt och 1,090 av Kåkinds häradsrätt. Motsvarande siffra för Skånings, Vilske och Valle härads domsaga utgjorde 1,893. Av dessa siffror att döma, torde arbetsbördan få anses vara ungefärligen lika i såväl nyssnämnda domsagor som i de båda Vadsbodomsagorna.

I vart och ett av de fyra tingslagen inom Gudhems och Kåkinds härads samt Skånings, Vilske och Valle härads domsagor hållas fem allmänna tingsammansträden, vartill komma i Kåkinds härad ett och i Skånings och Valle härads tingslag fem sammansträden med tremansnämnd.

Uppslaget till här ifrågasatta förändrade indelning har givits av t. f. häradshövdingen Wullt, som i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 september 1927 framhållit, att vid den genom Kungl. Maj:ts beslut den 2 augusti 1927 anbefallda utredning det borde undersökas, huruvida icke en lämplig tingslagsreglering kunde åstadkommas därigenom att Gudhems och Kåkinds härads domsaga uppdelades med Gudhems härad å Skånings, Vilske och Valle härads domsaga samt Kåkinds härad å Vadsbo södra domsaga. En dylik reglering, vid vilken givetvis nuvarande häradshövdingen i den till uppdelning föreslagna domsagan skulle överflyttas till den nybildade Kåkinds och Södra Vadsbo domsaga, komme antagligen icke att röna något större motstånd från befolkningens sida och skulle, vid det förhållande att Gudhems och Kåkinds härader var för sig utgjorde ett tingslag med särskilda protokoll och fastighetsböcker, åsamka statsverket relativt obetydliga kostnader.

Vid ärendets behandling inför Vadsbo södra domsagas häradsrätt har Wullt modifierat sitt förslag därhän, att vid förening av Kåkinds härad med nämnda domsaga nordligaste delen av densamma eller Udenäs landsfiskalsdistrikt borde överföras till Vadsbo norra domsaga. Wullt anförde därvid i huvudsak följande:

Därest uppdelningen verkställdes sålunda, att hela Vadsbo södra domsaga förenades med Kåkinds härad till en domsaga och Gudhems härad lades till Skånings, Vilske och Valle härads domsaga, skulle båda de sålunda uppstående domsagorna erhålla ganska tilltalande figurer med respektive Skövde och Skara såsom centralt belägna huvudorter. Invånarantalet bleve i förstnämnda domsagan omkring 43,700 och i sistnämnda domsagan omkring 35,500. Om därvid den nya domsagan indelades i två tingslag, så att nuvarande södra domsagan komme att bibehålla tingsstället i Moholm och finge sammanträden till lika antal som för närvarande, skulle nog befolkningens motstånd mot ändring av nuvarande indelning kunna övervinnas. Vid närmare övervägande av de konsekvenser, som av en dylik indelning skulle uppstå för Vadsbo norra domsaga, ansåge sig Wullt emellertid ej böra förorda densamma. Norra domsagan, som för närvarande hade endast omkring 25,600 invånare, skulle nämligen avskäras från möjligheter till utvidgning. Man skulle ju visserligen kunna tänka sig, att av Kinnefjärdings, Kinne och Kållands härads domsaga Kinne härad, som onekligen hade ganska många förbindelser med Mariestad, lades till norra domsagan, men då skulle det bliva svårt att på något lämpligt sätt kompensera förstnämnda domsaga. Wullt ansåge därför, att om en reglering av domsagorna inom länet borde ske, Vadsbo södra domsaga måste delas på ett eller annat sätt.

Detta kunde ske antingen så, att Udenäs och Binnebergs landsfiskalsdistrikt lades till norra domsagan med tingsställe i Mariestad samt Karlsborgs landsfiskalsdistrikt till Gudhems och Kåkinds härads domsaga. Därvid skulle norra domsagan med de två därtill anslutna landsfiskalsdistrikten bilda en ganska bra figur med Mariestad som huvudort. Denna domsagas invånarantal bleve omkring 45,200. Gudhems och Kåkinds härad med Karlsborgs landsfiskalsdistrikt, som komme att rymma omkring 35,000 invånare, skulle däremot få en ganska egendomlig figur. Som det emellertid vid denna indelning bleve väl stor skillnad mellan de nybildade domsagornas folkmängd och tillika Skånings, Vilske och Valle härads domsaga komme att avskäras från möjlighet till en välbehörlig utvidgning, borde uppdelningen i stället företagas så, att Udenäs landsfiskalsdistrikt lades till norra domsagan samt Binnebergs och Karlsborgs landsfiskalsdistrikt förenades med Kåkinds härad till en domsaga med blivande tingsställe i Skövde. Gudhems härad borde samtidigt överföras till Skånings, Vilske och Valle härads domsaga.

Med en sådan indelning skulle domsagorna inom länet få ungefär lika stor folkmängd, såsom framginge av nedanstående:

1.	Vadsbo norra domsaga	25,596	invånare
	Udenäs landsfiskalsdistrikt	8,047	»
	tingsställe: Mariestad	summa 33,643	invånare
2.	Karlsborgs landsfiskalsdistrikt	8,844	invånare
	Binnebergs landsfiskalsdistrikt	11,502	»
	Kåkinds härad	15,281	»
	tingsställe: Skövde	summa 35,627	invånare
3.	Skånings, Vilske och Valle härads domsaga	24,494	invånare
	Gudhems härad	10,971	»
	tingsställen: Skara och Floby.	summa 35,465	invånare

4.	Vartofta och Frökinds härads domsaga	34,423	invånare
	tingsställe: Tidaholm		
5.	Kinnefjärdings, Kinne och Kållands härads domsaga ...	31,567	»
	tingsställe: Lidköping		
6.	Åse, Viste, Barne och Laske härads domsaga.....	33,690	»
	tingsställe: Vara.		

*Tingslags-
borna.*

Såsom förut under alternativ I angivits, hava ombuden för de tingshusbyggnadsskyldige i Vadsbo södra domsaga enhälligt uttalat sig mot varje förändring i bestående förhållanden. Därest ändrad indelning ändock genomfördes, hava emellertid ombuden för 15 socknar eller halva antalet inom domsagan förklarat, att de förordade den av t. f. häradshövdingen Wullt senast föreslagna regleringen.

Tingslagsborna i Gudhems härad hava⁷ ej heller haft något att erinra mot sistnämnda regleringsförslag, under förutsättning likväl att Gudhems och Vilske härader förenades till ett tingslag med tingsställe i Stenstorp. Varje förslag till indelningsändring, som kunde medföra slopandet av sagda tingsställe, vore de nämligen emot.

Kåkinds härads tingslagsbor hava, med undantag av ombudet för Varsås socken, förklarat sig eventuellt intet hava att erinra mot det av Wullt först framställda förslaget, d. v. s. förening av hela Vadsbo södra domsaga med Kåkinds härad. I första hand föredroge emellertid ombuden det såsom alternativ III betecknade förslaget.

Tingslagborna inom Skånings, Vilske och Valle härads domsaga samt inom Vadsbo norra domsaga synas icke hava beretts tillfälle att taga del av här ifrågavarande uppdelningsförslag och hava följaktligen ej heller därom avgivit något yttrande.

*Häradsrät-
terna.*

För innehållet i Vadsbo södra domsagas häradsrätts yttrande har redan under alternativ I redogjorts. Övriga av nu ifrågavarande regleringsförslag berörda häradsrätter hava därom icke gjort några direkta uttalanden. I detta sammanhang har emellertid anförts: av Gudhems häradsrätt, att intet vore att erinra mot en sammanslagning av hela Gudhems och Kåkinds härads samt Vadsbo södra domsagor; av Skånings och Valle häradsrätt, att hinder ej syntes föreligga att med Skånings, Vilske och Valle härads domsaga förena de i närheten av järnvägen Skara—Timmersdala belägna socknarna av Vadsbo södra domsaga; och av Vilske häradsrätt, att en uppdelning av sistnämnda domsaga avstyrktes, såvitt Vilske härad därav kunde beröras.

*Domhavan-
dena.*

Domhavanden i Vadsbo södra domsaga yttrar, att orsakerna till att befolkningen i domsagan avböjde varje indelningsändring vore dels motvilja att utbyta en organisationsform, med vilken tillfredsställelse rådde, mot en annan oprövad, dels ock fruktan för att en förändrad indelning skulle medföra ekonomisk förlust därigenom att tingshuset i Moholm bleve onyttigt såsom sådant och finge avyttras. Då emellertid vissa av länets domsagor

vore väl små, syntes det önskvärt att åt dem kunde beredas någon utvidgning, därvid man emellertid i största möjliga mån borde undvika att dela härader och samtidigt tillse, att de dyrbara tingshusbyggnader, som funnes i vissa av domsagorna, bleve utnyttjade. Befolkningens önskan om oförändrad indelning kunde icke tillmätas avgörande betydelse, men då onekligen genom indelningsändringen komme att förorsakas befolkningen ekonomisk förlust genom minskat värde av det därefter överflödiga tingshuset i Moholm, borde staten ersätta de tingshusbyggnadsskyldige med motsvarande kontant belopp. Sagda ersättning borde användas av de tingshusbyggnadsskyldige i Udenäs landsfiskalsdistrikt till inlösen i tingshuset i Mariestad och av de tingshusbyggnadsskyldige i de båda övriga landsfiskalsdistrikten såsom bidrag till uppförande av nytt tingshus i Skövde.

Domhavanden i Vadsbo norra domsaga framhåller likaledes, att, fränsett de olägenheter som ur fastighetsbokföringens synpunkt skulle uppstå genom här ifrågavarande förslags realiserande, stora ekonomiska uppoffringar skulle åsamkas de tingshusbyggnadsskyldige i Udenäs landsfiskalsdistrikt genom inlösen i tingshuset i Mariestad. Distriktet vore nämligen med en befolkning av allenast omkring 8,000 personer för litet för att bilda eget tingslag med tingsställe i Moholm.

Domhavanden i Gudhems och Kåkinds härads domsaga — vilken emellertid i första hand förordar ett av honom framfört, såsom alternativ III här ovan betecknat förslag till indelningsändring — anmäler, att från hans sida eventuellt intet vore att erinra mot det av t. f. häradshövdingen Wullt först framställda förslaget om domsagans uppdelning, dock under förutsättning att den nybildade Kåkinds och Vadsbo södra domsaga komme att utgöra ett tingslag med tingsstad i Skövde. Ett genomförande av detta förslag skulle knappast medföra annan kostnad för statsverket än arvode till en eller två andre notarier i den nya domsagan och åt ytterligare en dylik notarie i Skånings m. fl. härads domsaga. Inom sistnämnda domsaga borde lämpligen Vilske och Gudhems härader tills vidare sammanslås till ett tingslag med tingsställe i Stenstorp, vilket för Vilske häradsbor ej medförde annan olägenhet än något längre väg till tingsstället. Särskilda småprotokoll och fastighetsböcker kunde fortfarande föras för vart och ett av de förutvarande fyra tingslagen.

Domhavanden i Skånings, Vilske och Valle härads domsaga finner, att en överföring till domsagan av Gudhems härad skulle medföra en naturlig avrundning av densamma och tillika förena de orter, som i Lidköpings—Skara—Stenstorps järnväg hade gemensamma trafikförbindelser, och förty vara att förorda. Emellertid anser domhavanden på grunder, vartill jag längre fram återkommer, lämpligast att med domsagoregleringar i länet tillsvidare finge anstå.

Vad slutligen angår alternativ III eller *uppdelning av Vadsbo södra domsaga å Gudhems och Kåkinds härads samt Vadsbo norra domsagar,*

Alternativ
III

så har, såsom redan nämnts, förslaget härom framställt av häradshövdingen i Gudhems och Kåkinds härads domsaga O. Nyman. Vid sammanträde den 3 oktober 1927 inför Kåkinds häradsrätt med de tingshusbyggnadsskyldige inom häradet anförde Nyman bland annat: Redan så tidigt som 1916 hade varit fråga om en sammanslagning av Gudhems och Kåkinds härader och byggande av gemensamt tingshus i Skövde. Någon sammanslagning av häradena och något tingshusbygge hade då emellertid icke blivit av, ehuru häradsborna själva hade beslutat det och frågan tillstyrkts av såväl häradsrätterna som domhavanden och Göta hovrätt. Processkommissionen hade nämligen avstyrkt förslaget och ansett frågan böra anstå, till dess kommissionens förslag till ny judiciell indelning av riket blivit färdigt, och i enlighet med detta avstyrkande hade Kungl. Maj:t sedan beslutat. Kommissionen syntes nu tänka sig, att domsagan i en framtid skulle bestå av, förutom det nuvarande området, städerna Skövde och Hjo samt de inom Södra Vadsbo härad belägna socknarna Ransberg, Mölltorp och Karlsborg. Möjligen skulle Norra och Södra Fogelås socknar i stället gå ifrån och tilläggas Vartofta och Frökinds härads domsaga. Av skäl, som Nyman ville framhålla i sitt eget yttrande i ärendet, ansåge han, att en sammanslagning av *hela* Vadsbo södra domsaga med angränsande domsaga vore olämplig. Uppdelning torde böra ske, och en sådan kunde ju tänkas på flera olika sätt. Att lägga Ransbergs, Mölltorps och Karlsborgs socknar till Kåkinds härad syntes lämpligt ur flera synpunkter, bl. a. vore det icke nödvändigt att omedelbart bygga nytt tingshus i Skövde, då ju tingsstället i Vårsås låge ganska väl till för sagda socknar. Emellertid ville Nyman föreslå, att därest Vadsbo södra domsaga skulle delas, icke blott Ransbergs, Mölltorps och Karlsborgs socknar utan även Bellefors, Beatebergs och Ekeskogs socknar eller med andra ord hela Karlsborgs landsfiskalsdistrikt lades under Kåkinds häradsrätts domvärjo samt att Vårsås tillsvidare bibehölles såsom tingsställe. Någon anledning att dela på Karlsborgs landsfiskalsdistrikt syntes nämligen icke förefinnas.

I sitt i egenskap av domhavande avgivna yttrande anför Nyman ytterligare bland annat:

En utvidgning av Gudhems och Kåkinds härads domsaga syntes behöfelig. Domsagan hade förr varit större. År 1914 hade med Skövde stad införlivats den förut till Kåkinds härad hörande Skövde landskommun med cirka 2,500 invånare. Fråga hade ock under senare åren ett par gånger varit uppe att med Falköpings stad införliva Falköpings västra landskommun, varför ej vore uteslutet, att domsagan i närmaste framtiden skulle komma att än ytterligare minskas med sagda kommun, som med sina 1,483 invånare vore den största i Gudhems härad.

Invånarna i Vadsbo södra domsaga önskade, att domsagan fortfarande såsom nu måtte utgöra en självständig domsaga med kansli i Skövde, och vore de jämväl enhälligt emot en styckning av domsagan. Skulle emellertid någon förändring med nödvändighet ske, syntes de dock ej hava något emot en förening med Gudhems och Kåkinds härads domsaga eller del

därav. Ett villkor för dylik förening torde vara, att domsagan komme att utgöra ett tingslag med tingsstad i Skövde.

Genom beslut den 25 oktober 1918 hade Kungl. Maj:t lämnat utan bifall av riksdagens justitieombudsman gjord framställning om Gudhems och Kåkinds båda härads förening till ett tingslag med tingsställe i Skövde. Denna framställning hade avstyrkts av processkommissionen, enär efter en framtida domkretsindelning Kåkinds härad och staden Skövde torde komma att lyda under en domstol med säte i nämnda stad, medan Gudhems härad vid en dylik indelning syntes böra jämte vissa andra områden sammanslås med staden Falköping till en domkrets.

Processkommissionen hade emellertid, enligt vad numera erfarits, frångått sin tanke att uppdelade Gudhems och Kåkinds härads domsaga; och skulle enligt nu föreliggande utkast med domsagan i en framtid förenas Skövde och Hjo städer samt Karlsborgs, Mölltorps och Ransbergs socknar av Vadsbo södra domsaga. Dessa tre socknar, vilka hade tillhopa 6,800 invånare, utgjorde tillsammans med Beatebergs, Bellefors och Ekeskogs socknar med ett invånarantal av tillhopa 2,044 ett landsfiskalsdistrikt, Karlsborgs distrikt. Då det ej torde vara lämpligt att dela distriktet, varigenom landsfiskalen skulle bliva skyldig uppvakta vid två häradsrätter, borde, därest Vadsbo södra domsaga delades, hela distriktet förenas med Gudhems och Kåkinds domsaga att tillsvidare med Kåkinds härad utgöra ett tingslag med tingsställe i Vårsås. Frågan om gemensam tingsstad för domsagan i Skövde kunde i så fall anstå till dess slutgiltigt blivit bestämt, huru domkretsindelningen i riket komme att gestalta sig. Väl komme härigenom invånarna i distriktet att bliva sämre ställda i fråga om antalet tingssammanträden än förut, men torde olägenheten därav ej vara så stor och kunna avhjälpas, om så skulle visa sig behöfligt, genom införande av ytterligare ett eller flera tremansnämndssammanträden i tingslaget.

Såväl tingslagsborna som häradsrätten i Kåkinds härad hava tillstyrkt förevarande alternativ. Övriga därav berörda tingslagsbor och häradsrätter hava icke tagit ställning till förslaget.

*Tingslagsbor
och härads-
rätter.*

Beträffande domhavandenas i Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor uppfattning tillåter jag mig hänvisa till vad deras under respektive alternativ I och II intagna utlåtanden i förevarande del innehålla. Av desamma framgår, dels att domhavanden i Vadsbo norra domsaga icke anser hinder förefinnas att vid en framtida reglering av länets samtliga domsagor överföra Karlsborgs, Mölltorps och Ransbergs socknar till en domsaga med Skövde som huvudort, dels ock att domhavanden i Vadsbo södra domsaga övervägt förevarande alternativ men framför detsamma föredragit det av honom framförda alternativ II.

*Domhavan-
dena.*

Innan jag härefter redogör för de av vederbörande länsstyrelse och hovrätt avgivna yttrandena i ärendet, torde böra nämnas, att däri jämväl framförts förslag om att med reglering av Vadsbo södra domsaga borde anstå, intill dess ombildning i ett sammanhang kunde företagas beträffande länets samtliga domsagor.

*Ifrågasatt
uppskov
med regle-
ringen.*

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, hava redan de tingshusbyggnadsskyldige i Vadsbo södra domsaga varit inne på denna tanke.

Formligt förslag om dylikt uppskov har emellertid väckts av häradshövdingarna i Kinnefjärdings, Kinne och Kållands härads samt i Skånings, Vilske och Valle härads domsagor W. Zethelius och G. Kronlund.

Häradshövdingen Zethelius har därvid, med instämmande av sin domsagas tingslagsbor och häradsrätt, framhållit, att såväl av uppgifterna angående förekomsten av tvistemål och brottmål vid häradsrätterna inom Skaraborgs län samt angående häradenas och tingslagens befolkningstal som ock av erfarenheten syntes framgå, att, utan olägenhet för de rättsökande, antalet domsagor inom länet kunde nedbringas från nuvarande sju till ett antal av fem. Det vore möjligt, att vid sådan förändrad judiciell indelning förening av de bägge Vadsbodomsagorna till en domsaga kunde finnas lämplig, men bestämd uppfattning härutinnan kunde icke vinnas annat än i sammanhang med övervägande av helt förändrad uppdelning av domkretsarna i länet. Tidpunkten för ett sådant övervägande syntes snart vara inne, då nu ledighet inträffat i Vadsbo södra domsaga samt inom de närmaste åren ytterligare två domsagor inom länet komme att bliva vakanta genom häradshövdingarnas inträde i pensionsåldern.

För egen del har Zethelius närmare motiverat uppskovet sålunda:

Länets folkmängd, vilken tenderade att minskas snarare än ökas, utgjorde den 31 december 1926 245,228 personer, därvid på domsagorna komme en befolkning av 204,404 personer. Om denna befolkningssiffra uppdelades på fem domsagor, skulle i genomsnitt på varje domsaga komma omkring 40,000 invånare. Även om samtliga städer förlades under landsrätt, skulle i allt fall den genomsnittliga folkmängden för domsagorna icke överskrida 50,000. Den nu rådande tendensen att hänvisa de unga juristerna att för sin utbildning syssla huvudsakligen med ansökningsärenden och polismål, och detta i sådan utsträckning att den ordinarie domaren, jämte en övervakande befogenhet, skulle huvudsakligen ägna tid och arbete åt tvistiga saker samt brottmål av någon betydighet, gjorde det icke blott möjligt utan också önskvärt att domkretsarna gjordes större än förr, då man av domaren fordrade, att han i varje detalj skulle deltaga i domsagoarbetet. Ur allmänhetens synpunkt syntes betänklighet icke behöva resas mot domkretsarnas måttliga förstoring, då de förbättrade kommunikationerna mer än motsvarade den i några fall förlängda vägsträckan.

En förändrad judiciell indelning av länet vore emellertid en grannliga fråga, därvid, jämte naturlig eller av ålder bestående samhörighet, torde böra beaktas dels vägnätets beskaffenhet, dels förekommande järnvägsförbindelser, dels tingsställenas lämpliga förläggning, därvid städer eller köpingar företrädesvis torde böra komma i betraktande framför järnvägsknutpunkter, vilka med biltrafikens utveckling förlorat mycket av sin betydelse för ortsbefolkningen, dels ock att härad icke utan tvingande skäl uppdelades på olika domsagor. Ville man avstå från tanken på städernas förläggande under landsrätt, syntes rent av kunna ifrågasättas att reducera länets domsagor till följande fyra:

Ase, Viste, Barne, Laske och Kållands härader	Invånare 45,896
Kinnefjärdings, Kinne, Skånings, Valle och Gudhems härader	48,923
Vartofta, Frökinds, Kåkinds och Vilske härader	55,596
Vadsbo härad	53,989
	204,404

Inför alla dessa möjligheter vore icke möjligt att, i frågans nuvarande skick, beträffande Vadsbo södra domsagas indelning förorda viss lösning såsom den riktigaste.

Häradshövdingen Kronlund, vilken, såsom jag redan omnämnt, uttalat, att en uppdelning av Gudhems och Kåkinds härads domsaga å Skänings, Vilske och Valle härads samt Vadsbo södra domsagor ur vissa synpunkter skulle vara att förorda, har därvid tillika anfört följande:

Det syntes som om frågan angående sammanslagning eller uppdelning av domsagor inom länet lämpligast borde upptagas till behandling beträffande länets samtliga domsagor. Med hänsyn till processkommissionens föreliggande förslag torde även vid frågans behandling tagas i betraktande införlivandet av länets städer i de blivande domkretsarna. Av grundläggande betydelse för en uppdelning av domsagorna torde då bli den storlek de blivande domsagorna bestämdes skola få, huruvida det nuvarande antalet skulle bibehållas eller, såsom antagligt vore, antalet komme att minskas till sex eller till fem. I förra fallet skulle befolkningens medelsiffra för varje domsaga uppgå till ungefär 40,000 personer, i senare fallet till ungefär 50,000 personer. Vid en sammanslagning av Vadsbo södra och norra domsagor skulle emellertid invånarantalet i den förenade domsagan bli, inberäknat Mariestads stad, ungefär 60,000 personer, något som skulle förrycka proportionen till de övriga domsagorna. Att blott provisoriskt sammanslå sistnämnda domsagor för att vid en slutlig reglering av domkretsarna antagligen åter till större eller mindre del skilja dem åt torde väl få anses olämpligt.

Även häradshövdingen i Gudhems och Kåkinds härads domsaga betonar, att en förändring ej nu borde vidtagas, därest den ej kunde ingå som led i den slutliga regleringen av länets domkretsar. Till uppskovstanken ansluter sig jämväl t. f. häradshövdingen i Vadsbo södra domsaga, för den händelse hinder skulle förefinnas för utanordnande av gottgörelse till de tingshusbyggnadsskyldige för värdeminskning av tingshuset i Moholm i anledning av det av honom framställda regleringsförslaget (alternativ II). En gynnsam tidpunkt för frågans återupptagande vore antingen år 1930, då häradshövdingämbetet i Skänings, Vilske och Valle härads domsaga bleve ledigt, eller ock år 1932, då motsvarande situation inträdde i Kinnefjärdings, Kinne och Källands härads domsaga. Vid nämnda tid vore ock att vänta, att klarare direktiv än för närvarande förefunnes med avseende å blivande domsagors lämpliga storlekstyp och beträffande frågan om städernas läggande under landsrätt.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser i första hand, att med den ifrågasatta regleringen bör tills vidare anstå. Såsom skäl för denna sin uppfattning framhåller länsstyrelsen, att ändringar i den nuvarande judiciella indelningen icke borde utan synnerliga skäl vidtagas, innan det visat sig, i vilken omfattning processkommissionens nu föreliggande förslag till huvudgrunder för rättegångsväsendets ombildning komme att vinna statsmakternas gillande. Ett ställningstagande från statsmakternas sida till de i berörda

Länsstyrelsen
i Skaraborgs
län.

förslag upptagna frågorna dels om större domkretsar med flera fast anställda domare inom varje domkrets dels ock om införlivandet av städerna i de blivande domkretsarna bleve nämligen av avgörande betydelse för bestämmandet av de särskilda domsagornas områden. Då det måste anses högeligen önskvärt, att ett sådant ställningstagande till nämnda principiella spörsmål avvaktades, innan en omreglering av Vadsbo södra domsaga verkställdes, samt genom ett anstånd med regleringen jämväl syntes kunna utvinnas den fördelen, att i följd av inom de närmaste åren inträffande vakanser å häradshövdingämbetena i ytterligare två av länets domsagor frågan om förändrad judiciell indelning av länet i dess helhet skulle kunna upptagas i ett sammanhang, funne länsstyrelsen, med hänsyn jämväl till den av invånarna i Vadsbo södra domsaga uttalade enhälliga mening mot ändrad indelning av domsagan, någon indelningsändring för närvarande icke böra äga rum. Skulle det emellertid befinnas lämpligt att redan nu vidtaga en reglering av domsagan, borde enligt länsstyrelsens äsikt det av tingslagsborna, häradsrätten och häradshövdingen i Vadsbo norra domsaga tillstyrkta förslaget om sammanslagning av de båda domsagorna i Vadsbo härad till en domsaga förordas framför övriga i ärendet framkomma regleringsförslag. Genom en sådan sammanslagning skulle nämligen, under förutsättning av den förstorade domsagans indelning i två tingslag och bibehållandet av de nuvarande tingsställena, domsagoborna icke komma att åsamkas vare sig kostnader för nya tingshusbyggnader eller förlängda tingsresor. Domsagokansliets förläggande till Mariestad syntes ej heller komma att medföra oöverstigliga svårigheter för ortsbefolkningen, då dels med nämnda stad uppehölles goda förbindelser antingen med järnväg eller medelst befintliga automobilomnibuslinjer från så gott som alla större orter inom Vadsbo södra domsaga, dels ock, såsom i häradshövdingens i Vadsbo norra domsaga uti ärendet avgivna yttrande antytts, kansliet kunde komma att hållas tillgängligt för allmänheten å tingsstället i Moholm även under annan tid månatligen än under tingsammansträdena därstädes.

Göta hovrätt. Även Göta hovrätt intager i ärendet samma ståndpunkt som länsstyrelsen, d. v. s. förordar i första hand anstånd med regleringen, i andra hand sammanslagning av Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor. Hovrätten anför i huvudsak följande:

Det torde kunna sägas, att av Skaraborgs läns nuvarande sju domsagor endast två — båda oberörda av det nu aktuella spörsmålet — nämligen Vartofta och Frökinds härads domsaga med omkring 35,000 invånare samt Åse, Viste, Barne och Laske härads domsaga med omkring 34,000 invånare stode nära vad man efter hittills rådande uppfattning kunde beteckna såsom normaltyp för en domsaga. Ej heller Kinnefjärdings, Kinne och Kållands härads domsaga med sina omkring 32,000 invånare avlägsnade sig alltför mycket från denna typ. Detta gällde däremot om de fyra återstående domsagorna: den nu vakanta Vadsbo södra med omkring 28,000, Vadsbo norra med omkring 26,000, Gudhems och Kåkindes härads med likaledes omkring 26,000 samt

Skånings, Vilske och Valle härads domsaga med omkring 25,000 invånare. Även om folkmängden ingalunda alltid kunde anses såsom tillförlitlig måttstock för bedömande av arbetsbördan i en domsaga, torde detta dock väsentligen vara fallet uti ifrågavarande län med dess utpräglade karaktär av lantbruksbygd. Obestridligt torde således vara, att en reduktion av antalet domsagor i länet kunde ske, utan att man därför behöfve löpa den enligt hovrättens mening synnerligen betänkligen risken att erhålla alltför stora domsområden. Frågan syntes begränsad till den, huruvida nu inträffad domsagovakans borde giva anledning till åtgärd i sådan riktning, eller om därmed borde tillsvidare anstå. Härutinnan delade hovrätten de betänkligheter, som med hänsyn till processreformens nuvarande läge i ärendet uttalats och som särskilt kommit till synes i länsstyrelsens däri ängivna utlåtande. Då hovrätten således i likhet med nyssnämnda myndighet redan på denna grund — och följaktligen i detta sammanhang utan särskild hänsyn till den enhälliga opinionen i Vadsbo södra domsaga — ansage någon indelningsändring för närvarande icke böra äga rum, förutsatte hovrätten emellertid, att bifall till denna dess mening skulle taga sig uttryck i beslut om åtgärder för den vakanta domsagans omedelbara återbesättande i vanlig ordning. Hovrätten kunde nämligen ej finna annat än att det för rättskipningen vore synnerligen olyckligt, om den ena domsagan efter den andra skulle hållas vakant under en för närvarande ööverskådlig framtid. Detta syntes gå stick i stäv mot det eljest och med rätta så kraftigt betonade strävandet att förekomma vikariatssystem inom domarkåren. Härvid borde ock beaktas att, om och när en radikalare omstöpning av hela rikets domsområden en gång komme till stånd, regeln i allt fall måste bli, att man finge att räkna med bestående förhållanden, som först efter en längre övergångstid kunde bringas till överensstämmelse med den nya ordningen eller i allt fall ej utan avsevärda ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida avvecklas i ett mera forcerat tempo. Hovrätten ville med hänsyn till det anförda i första hand förorda, att Vadsbo södra domsaga i vanlig ordning återbesattes med ordinarie domare. Utan betydelse för uppskovsfrågan vore ju emellertid onekligen ej den i ärendet betonade omständigheten, att ytterligare två av länets mindre domsagor komme att bli vakanta senast respektive 1930 och 1932.

Hovrätten hade härefter att taga ståndpunkt till spørsmålet om lämpligheten av och betingelserna för Vadsbo södra domsaga förening med Vadsbo norra domsaga.

Av utredningen i målet framginge, att Vadsbo härad ända till en relativt sen tidpunkt, år 1863, utgjort en domsaga. Allt för stort avseende syntes därför näppeligen böra fästas vid det motstånd, den ifrågasatta sammanslagningen från så att säga pietetssynpunkt mött inom den södra domsagan. Det avgörande borde bli, huruvida mera reella betänkligheter kunde anses möta och huruvida förefintliga sådana kunde hävas genom sättet för rättskipningens anordnande i den sammanslagna domsagan. Hovrätten ville då till en början framhålla, att en sådan domsagas folkmängd, omkring 54,000, överstege den maximigräns, som enligt hovrättens mening borde uppställas till förekommande därav, att den önskvärda personliga kontakten mellan domaren och domsagans befolkning ginge förlorad. En sådan kontakt syntes vara av särskild vikt i domsagor av ifrågavarande typ, tillhörande den rena lantbruksbygden. Mindre betydelse kunde ju tillmätas densamma i domskretsar av väsentligen mera stadsbetonad karaktär. De av rikets nuvarande domsagor, som uppvisade ett lika stort eller än större invånarantal, torde

ock i allmänhet kunna räknas till den senare typen. Om än avgörande vikt nu för tiden ej tillmättes den nyss framhållna synpunkten, torde det i varje fall vara förtjänt av synnerligt avseende, huruvida arbetsbördan i en nybildad domsaga kunde bäras utan anställande av biträdande domare. Skulle så ej vara fallet, måste dess tillskapande betecknas såsom föga önskvärdt. Oavsett denna frågas betydelse i besparingshänseende, måste det nämligen enligt hovrättens mening anses olämpligt att bilda domsområden, där en sådan vikariatsanordning kunde från början anses ofrånkomlig. Detta torde visserligen här ej vara fallet, och den nuvarande domarens i norra domsagan utlåtande syntes ju kunna räknas såsom garanti för att, i vad på honom personligen ankomme, sådant ej skulle ifrågasättas. Erfarenheten gäve emellertid vid handen en stigande tendens att försöka utvidga institutionen biträdande domare, och detta även i sådana fall, då det tidigare förutsatts, att dylik ej skulle erfordras. Det kunde i detta sammanhang vara värt beaktande, att i den nysammanslagna domsaga, Uppsala läns södra, varmed jämförelse i ärendet gjorts, biträdande domare vore anställd. Därest man ej behövde räkna med en dylik anordning, funne hovrätten även i övriga delar synnerligt avseende böra fästas vid domarens i norra domsagan i ärendet avgivna utlåtande, som ock syntes giva uttryck åt en enhällig mening bland sistnämnda domsagas invånare. Hovrätten funne sig sålunda, ehuru med tvekan och allenast i andra hand, kunna giva sin slutning åt det förslag, som innefattades i samma utlåtande. En väsentlig förutsättning härför vore emellertid, att villkoret om bibehållande av två tingslag upprätthölls. Härigenom måste det väsentliga sakskalet för befolkningens i södra domsagan motstånd mot förslaget anses undanröjt.

Med hänsyn till den ställning, hovrätten sålunda intagit i ärendet, ansåge sig hovrätten för närvarande ej böra ingå på de andra projekt, som däri framkommit. Häri låge emellertid, att hovrätten ej funne åt något av dessa böra givas företräde framför berörda sammanslagning.

*Departements-
chefen.*

När jag nu går att taga ställning till förevarande regleringsfråga, vill jag till en början ånyo erinra om den numera av statsmakterna antagna grundsats, enligt vilken till underlättande av den förestående reformen av rättegångsväsendet borde eftersträvas en successiv omreglering av de mindre domsagorna till större enheter. Att denna grundsats bör komma i tillämpning i fråga om Vadsbo södra domsaga, synes ställt utom tvivel. Den verkställda utredningen giver otvetydigt vid handen, att nämnda domsaga på grund av sin ringa folkmängd och jämförelsevis obetydliga arbetsbörda icke kan tänkas vid en blivande domkretsindelning i enlighet med de av processkommissionen angivna principerna bestå såsom självständig domsaga.

Om sålunda i förevarande avseende en omreglering får anses önskvärd, måste emellertid, såsom Göta hovrätt ock anmärkt, i första hand tagas ställning till spørsmålet, huruvida rätta tidpunkten nu är inne för omregleringens företagande, eller huruvida med hänsyn särskilt till i grannsagorna inom de närmaste åren inträffande vakanser därmed bör anstå, till dess frågan kan upptagas i ett större sammanhang. Såsom ett skäl för uppskov har anförts, att man eljest riskerade att föregripa en rationell omgestaltning av länets samtliga domsagor, vilka genomgående ur processreformens synpunkt vore för små och förty i behov av förstoring. Ytterligare har till

förmån för ett uppskov framhållits, att frågan om städernas ställning till den blivande nya judiciella indelningen ännu vore oavgjord och att, innan klarhet härutinnan vunnits, intet med visshet kunde sägas om den lämpligaste indelningen.

För egen del finner jag de betänkligheter, som sålunda uttalats mot en omedelbar reglering, värda beaktande och ansluter mig till fullo till den från flera håll under utredningens gång uttalade uppfattningen, att intet nu bör i saken åtgöras, som icke är ägnat att åtminstone i huvudsak bestå vid den kommande allmänna domkretsindelningen. Med denna uppfattning måste min ovstanken bliva beroende av huruvida något eller

ra av de i ärendet framförda regleringsalternativen kunna med någorlunda visshet antagas tjänliga att ingå såsom led i länets framtida judiciella indelning. Med hänsyn till vad jag har mig bekant angående de indelningsförslag, som överbägts inom processkommissionen, vågar jag emellertid göra gällande, att så är i särskild grad fallet med det såsom alternativ I betecknade förslaget om förening av Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor till en domsaga, detta oberoende av frågan huru rättsskipningen i städerna i en framtid kommer att gestaltas. Nämda alternativ överensstämmer nämligen på ifrågavarande punkt fullständigt med vart och ett av två inom kommissionen senast diskuterade förslag till domkretsindelning i Skaraborgs län, avseende det ena länets indelning i fem, det andra i fyra domkretsar. Med sagda förslag låter sig jämväl det såsom alternativ III betecknade indelningsförslaget ganska väl förena, däremot knappast alternativ II, åtminstone icke i dess ursprungliga gestalt. Ur synpunkten av en av rättegångsreformen betingad domkretsindelning synes mig sålunda så mycket mindre hinder möta mot företagande redan nu av en omreglering av Vadsbo södra domsaga, som därigenom fastmera övergången till en sådan indelning skulle underlättas.

För en omedelbar reglering talar jämväl den omständigheten, att det lediga häradshövdingämbetet icke alltför länge bör hållas vakant, något som svåriligen skulle kunna undgås vid ett uppskov. Ett längre tids uppehållande av häradshövdingämbete på förordnande måste emellertid — såsom Göta hovrätt framhållit — innebära så allvarliga olägenheter, att dylikt bör så vitt möjligt undvikas.

Vid valet mellan de ur processreformens synpunkt acceptabla alternativen I och III ansluter jag mig, i likhet med bland andra Göta hovrätt och länsstyrelsen, utan tvekan till det förra alternativet. Skälen för en återförening av Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor hava redan i det föregående utförligt angivits. Jag kan här inskränka mig till att sammanfattningsvis erinra därom, att sagda förslag framför alternativ III äger företräde i så måtto, att det icke rubbar bestående tingslagsindelning och ej heller kräver vare sig omedelbara eller framtida ekonomiska uppoffringar från de tingshusbyggnadsskyldiges sida — det senare givetvis under förutsättning att nuvarande Vadsbo södra domsaga kommer att såsom eget tingslag och med

bibehållande av nuvarande tingsställe i Moholm ingå i den nya domsagan. Förslaget synes snarare komma att för de tingshusbyggnadsskyldige i Vadsbo södra domsaga medföra någon ekonomisk fördel, i det att domsagans andel i kostnaden för hållande av det framtida gemensamma domarkansliet i Mariestad torde komma att understiga den nuvarande kostnaden för förhållande av kanslilokal i Skövde.

Mot genomförande av alternativ I har emellertid anmärkts, att den nya domsagan därigenom bleve för stor, i varje fall i förhållande till övriga domsagor inom länet, samt att det på grund härav kunde bli nödvändigt där anställa en biträdande domare, vilket icke vore till fördel för rättsvården. Häremot vill jag till en början erinra, att redan Nya lagberedningen i sitt år 1884 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning (del IV bihang sid. 166) uttalat sig för en återförening av Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor. De båda domsagorna hade då en avsevärt större folkmängd än nu, nämligen sammanlagt 64,749 år 1884 mot 53,989 vid utgången av år 1926. Vål skulle den nya domsagan bli en av de folkrikare i landet, men dess befolkningssiffra komme dock ej att i avsevärd grad avvika från motsvarande tal i de enligt 1926 års riksdagsbeslut nybildade Uppsala läns södra domsaga med 49,728 invånare vid 1926 års utgång samt Bråbygdens och Finspångas läns domsaga med 56,117 invånare vid samma tid. Ej heller i förhållande till länets övriga domsagor synes mig den nya Vadsbodomsagan komma att i anseende till invånarantal avvika alltför mycket från vad som får anses normalt. Det bör nämligen beaktas, att jämväl de övriga domsagorna inom kort torde bli föremål för omreglering till större domkretsar, vilka säkerligen, vare sig slutresultatet för länet blir fem eller fyra domsagor, komma att i medeltal få en folkmängd av uppåt 50,000 invånare.

Vad beträffar arbetsbördan inom en enligt alternativ I nybildad domsaga, har i det föregående framhållits, att, därest Vadsbo södra och Vadsbo norra domsagor under år 1926 varit förenade, arbetsmängden under samma år skulle hava utvisat 619 mål, varav 405 genom slutligt utslag avgjorda, och 3,068 ärenden. Motsvarande tal skulle i Uppsala läns södra domsaga hava utgjort 470 mål, varav 270 genom slutligt utslag avgjorda, och 3,314 ärenden samt i Bråbygdens och Finspångas läns domsaga 587 mål, varav 451 genom slutligt utslag avgjorda, och 2,973 ärenden. En jämförelse mellan de tre domsagorna giver sålunda vid handen, att den nya domsagan i fråga om arbetsbördan torde komma att bli ungefär jämnställd med de nyssnämnda båda domsagorna. Ingendera av dessa domsagor hör emellertid till landets tyngsta. Vål har hittills i den förra biträdande domare varit anställd året runt och i den senare viss del av året, men detta har ansetts som en övergångsanordning. I fråga om den nya Vadsbodomsagan har av blivande häradshövdingen i domsagan uttalats den uppfattningen, att biträdande domare icke skall behöva därstädes anställas. Skulle så mot förmodan bli fallet, lär anordningen likväl kunna för-

svaras såsom ett övergångsstadium till en mera rationell domsagoorganisation.

På övriga mot förslaget framförda invändningar anser jag icke nödigt att närmare ingå vid det förhållande, att desamma genom den södra domsagans bibehållande såsom eget tingslag — vilket jag anser mig böra tillstyrka — bliva i allt väsentligt borteliminerade. Än mera blir detta fallet, om, i enlighet med vad häradshövdingen ställt i utsikt, domsagokansliet kommer att å tingsstället i Moholm hållas öppet för allmänheten jämväl å annan tid än under pågående tingssammanträde.

Därest, såsom jag förutsätter, i den nya Vadsbodomsagan årligen komma att, liksom hittills i de nuvarande båda domsagorna, i vartdera tingslaget hållas tio allmänna tingssammanträden och något sammanträde med tremansnämnd, kan ej heller ur rättsvårdens synpunkt befogad erinran göras mot sammanslagningen. Ur besparingssynpunkt är densamma obetingat att anbefalla. Någon ökning i häradshövdingens i nuvarande norra domsagan av statsmedel utgående avlöning lär icke kunna komma i fråga. Fastmera synes på grund av den blivande stegringen i samme häradshövdingens sportelinkomster den för närvarande i båda Vadsbodomsagorna utgående partiella lönefyllnaden kunna efter sammanslagningen helt bortfalla.

En beräkning av statsverkets årliga kostnader för domsagopersonalen före och efter sammanslagningen giver följande resultat:

		För närvarande	Efter sammanslagningen
lön för 2, respektive 1 häradshövding	kronor	9,000	4,500
tjänstgöringspenningar	»	2,600	1,400
lönefyllnad och resekostnadsbidrag	»	4,400	—
dyrtidstillägg, omkring	»	5,400	2,700
2 respektive 1 förste notarie	»	4,800	2,400
dyrtidstillägg, omkring	»	1,700	850
ingen respektive 1 andre notarie, bidrag därtill	»	—	1,000
dyrtidstillägg, omkring	»	—	650
summa kronor		27,900	13,500

Sistnämnda belopp, 13,500 kronor, bör eventuellt ökas med avlöning och dyrtidstillägg till en biträdande domare, sammanlagt omkring 5,400 kronor, eller, sannolikare, till ytterligare en andre notarie, sammanlagt omkring 1,650 kronor. En årlig besparing av i gynnsammaste fall omkring 14,400 kronor kommer sålunda att uppstå.

Liksom beträffande den av mig tillstyrkta omregleringen av vissa domsagor i Västmanlands län synes tidpunkten för nu, förevarande indelningsändrings ikraftträdande kunna bestämmas till den 1 januari 1929.

Vad slutligen angår den nya domsagans namn, torde benämningen Vadsbo härads domsaga böra återupptagas för densamma.

Då för häradshövdingen i nuvarande Vadsbo södra domsaga lönen utgör

4,500 kronor och tjänstgöringspenningarna 1,200 kronor, tillhoppa 5,700 kronor, skulle, därest mitt förslag om sammanslagning av denna och Vadsbo norra domsaga vinner bifall, ordinarie anslaget till justitiestat under Göta hovrätt kunna från och med budgetåret 1929/30 minskas med sistnämnda belopp. Å samma anslag för budgetåret 1928/29 skulle komma att uppstå en besparing av halva detta belopp. Från och med budgetåret 1929/30 kan jämväl minskning av anslaget till partiell löneförbättring för häradshövdingarna äga rum i enlighet med vad nyss angivits.

Hemställan.

Under återopande av vad jag under A) och B) härovan anført tillåter jag mig hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att Västmanlands södra domsaga skall från och med den 1 januari 1929 uppdelas å Västmanlands västra och Västmanlands norra domsagor sålunda, att Snevinge härads tingslag tillägges Västmanlands västra domsaga och Tuhundra, Siende och Ytter-Tjurbo härads tingslag tillägges Västmanlands norra domsaga, som efter indelningsändringen skall benämnas Västmanlands mellersta domsaga,

dels fastställa avlöningsförmånerna för häradshövdingen i sistnämnda domsaga sålunda:

lön	kronor 4,500	
tjänstgöringspenningar	» 1,500	6,000,

dels besluta, att Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor skola från och med den 1 januari 1929 förenas till en domsaga, vilken efter sammanslagningen skall benämnas Vadsbo härads domsaga,

dels ock fastställa avlöningsförmånerna för häradshövdingen i sistnämnda domsaga sålunda:

lön	kronor 4,500	
tjänstgöringspenningar	» 1,400	5,900.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall; och skall proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
E. Lindström.